

Kielteinen päätös sosiaalisesta luototuksesta, kuinka elämä jatkuu?

Mäkelä, Outi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kielteinen päätös sosiaalisesta luototuksesta, kuinka elämä jatkuu?

Mäkelä Outi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu 2012

Mäkelä Outi

Kielteinen päätös sosiaalisesta luototuksesta, kuinka elämä jatkuu?

Vuosi 2012 Sivumäärä 59

Opinnäytetyön aiheena on sosiaalinen luototus, joka on sosiaalihuoltoon kuuluvaa kuntien tarjoamaa luotonantoa. Luoton avulla kunnilla on mahdollisuus tukea pienituloisia ja vähävaraisia henkilöitä sekä perheiden toimintakykyä ja osallisuutta yhteiskunnassa. Opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä on Vantaan sosiaalisen luototuksen yksiköstä vuonna 2011 luoton kielteisen päätöksen saaneet asiakkaat. Tutkittava aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa kokosin yhtenäisen aineiston koko kohderyhmästä luoton hakutilanteessa kerätyn tiedon avulla. Toisessa osassa selvitin teemahaastattelujen avulla sitä, miten luoton epääminen vaikuttaa asiakkaiden taloudelliseen tilanteeseen ja kuinka he pyrkivät selviämään vaikeasta elämäntilanteestaan silloin, kun he eivät saa sosiaalista luottoa asioidensa hoitamiseksi.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu sosiaalisen luototuksen lisäksi kahdesta pääteemasta, joita ovat köyhyys ja velkaantuminen. Valitsin teoreettiseen viitekehykseen nämä teemat, koska ne nousivat niin koko kohderyhmän kuvauksesta kuin myös haastatteluista esille. Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja vastaa Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikön tarpeisiin saada tietoa siitä, miten asiakkaat ratkaisivat taloudelliset ongelmansa luoton epäämisen jälkeen. Vantaan kaupungin sosiaalisen luototuksen yksikön tavoitteena oli löytää kehityksen kohteita omassa työssään opinnäytetyön kautta tulleen tiedon avulla.

Tulokset osoittivat, että vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneet hakivat sosiaalista luottoa useimmiten kulutusluotto- ja ulosottovelkoihin ja melkein puolet heistä haki luottoa 10 000 euroa, mikä on suurin mahdollinen saatu sosiaalisen luoton määrä Vantaalla. Suurin osa koko kohderyhmästä oli yksinasuvia palkansaajia. Selviytyminen, kamppailu ja tyytyminen haastavassa taloudellisessa tilanteessa näkyivät jokaisen haastatellun elämässä. Kaikki haastatellut hakivat sosiaalista luottoa erilaisiin pienlainoihin ja kulutusluottoihin, mikä vastaa myös koko kohderyhmän pääasiallista luoton hakemisen kohdetta. Sosiaalisen luoton epääminen ei ollut vaikuttanut haastateltavien elämään juuri mitenkään, eikä vaikea taloudellinen tilanne ollut ratkennut vielä yhdelläkään haastateltavista, joten muutosta siihen taloudelliseen haasteeseen ei ollut tullut. Velkojen vaikutuksen arkeen kuvailtiin olevan raskasta ja turhauttavaa. Voimavaroja haastavaan taloudelliseen tilanteeseen koettiin saatavan työstä, vapaaehtoisuudesta ja lukemisesta.

Asiasanat: köyhyys, vähävaraisuus, velkaantuminen, velat

Mäkelä Outi

Negative decision on the social credit granting, how does life continues?

Year	2012	Pages	59
------	------	-------	----

The subject of this bachelor's thesis is social credit granting. It's the credit granting of municipalities, which belongs to the social welfare. With the help of the credit it is possible for the municipalities to support low-income and of limited means persons and the ability of families to function and be part of the society. The purpose of the study was to examine customers who have got a negative decision of the credit from the unit of the social credit granting of Vantaa in 2011. The material to be examined consists of two parts. In the first part I have collected uniform material on the whole target group with the help of the information that has been collected in the application situation of the credit. In the second part I have clarified with the help of theme interviews how the denying of the credit has affected the customers' economic situation and how they have tried to cope with their difficult situation in life when they have not got social credit for the taking care of their matters.

In addition to the social credit granting, the theoretical frame of reference of the thesis consists of two main themes which are poverty and running into debt. I have chosen these themes because they rose forth from the description of the whole target group as well as from the interviews. The thesis is based on working life and responds to the needs of the unit of the social credit granting of Vantaa to get information about it the customers have solved their economic problems after the denying of the credit. With the City of Vantaa the objective of the unit of the social credit granting is to find subjects for development in its own work with the help of the information provided this thesis.

The results showed that in 2011 the ones who had got a negative decision had applied for the social credit usually to consumer credit debts and recovery proceedings debts and almost half of them had applied for the credit, 10 000 euros which is the biggest possible received amount of the social credit in Vantaa. The biggest part of the whole target group were persons who lives alone and they have a job. Managing, struggle and being satisfied in a difficult situation in life were seen in every interviewee's life. All the interviewees had applied for the social credit to different small loans and to consumer credits which also meets the main target of applying for credit of the whole target group. The difficult economic situation had not been solved with any of the interviewees. The effect of debts on everyday life was described as heavy and frustrating. It was experienced that the resources for coping with the bad economic situation were being obtained from, work, voluntary work and from reading.

Keywords: poverty, running into debt, debts

Sisällys

Johdanto.....	7
1 Köyhyys.....	8
1.1 Köyhyys Suomessa.....	10
1.2 Pienituloisten, yksinhuoltajien tai yksinasuvien köyhyysriski	11
2 Velkaantuminen.....	12
2.1 Nykyhetken velkaongelmien taustoja	13
2.2 Kotitalouksien velkaantuminen	14
2.3 Velkojen vaikutus hyvinvointiin.....	15
2.4 Kulutusluotot ja pikavipit.....	17
2.5 Ulosotto ja maksuhäiriömerkintä.....	19
3 Sosiaalinen luototus.....	19
3.1 Sosiaalisen luototuksen tarkoitus.....	21
3.2 Sosiaalisen luototuksen prosessi.....	22
3.3 Yleisimmät syyt sosiaalisen luoton epäämiselle	23
3.4 Sosiaalinen luototus Vantaalla	24
4 Opinnäytetyön toteutus	26
4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	27
4.2 Aineisto kohderyhmästä.....	28
4.3 Teemahaastattelut.....	28
4.3.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	28
4.3.2 Haastattelujen suunnittelu ja toteutus	29
4.3.3 Haastatteluaineiston analyysi	30
4.4 Eettiset kysymykset ja luotettavuus.....	31
5 Opinnäytetyön tulokset.....	33
5.1 Kuvaus kielteisen päätöksen saaneista	33
5.2 Teemahaastattelut.....	39
5.2.1 Kielteinen päätös.....	40
5.2.2 Velkojen merkitys.....	41
5.2.3 Työn merkitys.....	42
5.2.4 Voimavarat ja tulevaisuuden näkymät	43
6 Johtopäätökset.....	45
7 Pohdinta.....	48
Lähteet	51
Liitteet.....	55
Liite 1: Teemahaastattelurunko.....	55
Liite 2: Saatekirje asiakkaalle	56
Liite 3: Asiakkaan vastaus kirjeeseen	57

Liite 4: Suostumus haastatteluun	58
Liite 5: Tutkimuslupa.....	59

Johdanto

Sosiaalinen luototus on sosiaalihuoltoon kuuluvaa luotonantoa. Sen tavoitteena on taloudellisen syrjäytymisen ja ylivelkaantumisen ehkäiseminen sekä henkilön itsenäisen suoriutumisen edistäminen (HE 142/2002, 1). Yhteiskunnassamme on paljon ihmisiä, joiden taloudellisia ja usein sitä kautta syntyviä muita ongelmia ei ole voitu ratkaista perinteisen sosiaalityön tai velkajärjestelyn keinoin. Mahdollisuudet saada tavanomaisilta luottomarkkinoilta luottoa voivat olla heikot erilaisten syiden, kuten maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Pienikorkoisen sosiaalisen luoton avulla kuntien sosiaalihuollolla on mahdollisuus tukea pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden sekä perheiden toimintakykyä ja osallisuutta yhteiskunnassa. Sosiaalisella luotoksella kunnilla on mahdollisuus ehkäistä ja korjata taloudellisia ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja näin myötävaikuttaa hyvinvoinnin toteutumiseen alueellaan. Laki sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) tuli voimaan 1.1.2003. (Sosiaalinen luototus, opas luototuksen käynnistäjälle, 2003: 6, 10.)

Sosiaalisen luoton hakijoilla on pienituloisuuden ja vähävaraisuuden vuoksi yleensä elämässään haastava taloudellinen tilanne, mikä aiheuttaa maksuvaikeuksia niin velkojen maksuun, kuin myös arkipäivän ruokaostosten tekemiseen. Maksuvaikeudet johtavat usein siihen, että hankintoja tai velkoja on maksettu erilaisilla luotoilla. Velkaantuminen erilaisten kulutusluottojen avulla on lisääntynyt voimakkaasti ja niitä on tarjolla runsaasti ihmisten erilaisiin tarpeisiin (Rantala & Tarkkala 2009: 4). Kulutusluottojen korot ovat suuret, mikä aiheuttaa sen, että haastava taloudellinen tilanne syvenee ja arjessa käytettävissä oleva raha on entistä pienempi. Tämä on ongelmallista yksilön elämässä, koska on vaarassa, että ihminen joutuu elämään köyhyydessä ja syrjäytyy.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia sitä, millainen on Vantaan sosiaalisen luoton yksiköstä vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneiden ryhmä kokonaisuudessaan. Valmiiksi tilastoitua aineistoa analysoimalla on tuottaa tietoa kohderyhmästä. Keskeisenä tavoitteena on myös selvittää haastattelututkimuksen avulla sitä, miten luoton epääminen on vaikuttanut yksittäisten asiakkaiden taloudelliseen tilanteeseen ja kuinka he ovat pyrkineet selviämään vaikeasta elämäntilanteestaan silloin, kun he eivät ole saaneet sosiaalista luottoa asioidensa hoitamiseksi. Sosiaalisen luototuksen toiminnan ajalta ei ole aiemmin tehty suoria tutkimuksia asiakkaista, joille ei ole myönnetty luottoa, joten opinnäytetyön kautta saatu tieto on tärkeää.

1 Köyhyys

Köyhyys on moniselitteinen ilmiö, mutta usein se merkitsee kurjuutta ja puutetta. Yhteiskunnallisella tasolla siihen liittyy myös moraalinen velvoite: köyhyydestä on pyrittävä eroon. Kaikille Suomen kansalaisille on taattu perustuslaissa välttämätön toimeentulo ja huolenpito (Perustuslaki 19§). Periaatteellisella tasolla Suomessa vallitsee vahva yksimielisyys siitä, että köyhyydessä ei tulisi kenenkään elää. Kuitenkin lähemmin pohdittaessa sitä, mitä köyhyys oikeastaan on ja minkä puutetta se on, yksimielisyys voi kadota varsin nopeasti. Erimielisyyttä voi esiintyä myös siitä, miten vaatimus riittävästä toimeentulosta perustuslain mukaan tulisi taata. Millainen kurjuus on köyhyyttä, mitä köyhyydelle tulisi tehdä ja millaisilla välineillä sitä voidaan vähentää, ovat monimutkaisia kysymyksiä. (Kangas & Ritakallio 2008: 3.)

Köyhyys voi olla yksilötason tai yhteiskunnallinen ongelma ja sosiaalinen kysymys (Saari 2005: 11). Järveläisen ja Mäkisen mukaan köyhyydellä on sekä yksilöä että hänen yhteiskunnalliseen asemaansa vaikuttava asia, koska köyhyyteen liittyy inhimillinen, taloudellinen, sosiaalinen, poliittinen ja sosiokulttuurinen ulottuvuus. Köyhyyteen liittyy osattomuutta, sosiaalista nöyryytystä ja sosiaalisen aseman menetystä, joten kyse ei ole siis vain materiaalista. Tällä tavalla ajateltaessa köyhyys on sitä, että hyvinvointi ja monipuolinen elämän ihanne ei ole mukana yksilön elämässä. (Järveläinen & Mäkinen 2007: 81.)

Köyhyyden määrittely vaihtelee sen mukaan, kuka ja milloin ilmiötä määrittelee. Sen mittaamiseen ei ole yhtä kiistatonta ja hyväksyttyä mittaria (Moisio 2005: 639). Yhdellä tavalla köyhyyttä voi määritellä absoluuttisella tasolla, jolloin köyhyysrajaksi asetetaan jokin tietty rahamäärä ja kaikki rajan alle jäävät luokitellaan köyhiksi. (Kangas & Ritakallio 2005:28.) Moisioon mukaan absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan sitä, että ei ole varaa riittävään ravintoon, näkee nälkää ja biologisten perustarpeiden tyydyttämisessä on puutteita (Moisio 2005: 639). Absoluuttisessa köyhyysmääritelmässä lähdetään siitä perusajatuksesta, että on olemassa jokin tulojen minimi, jolla yksittäisen ihmisen fyysinen olemassaolo voidaan turvata. Tällaista lähestymistapaa voidaan käyttää esimerkiksi tutkiessa kehitysmaiden köyhyyttä, jolloin yksi dollari päivää kohden on absoluuttisen köyhyyden mittari. Käytettävissä oleva tulo on yleisesti ottaen ollut taloudellisia resursseja mittaava käsite. (Kangas & Ritakallio 2005: 28, 37.)

Toisaalta absoluuttisen köyhyyden rajapintaa on vaikea jakaa, koska ajallinen suhteellisuuskin on selvä: tänä päivänä elämän turvaamiseen ei riitä enää sama raha, mikä on riittänyt 50 vuotta sitten. Ja vaikka olisikin yleisesti sovittu ja hyväksytty köyhyyden absoluuttinen luonne, voi herätä kysymys, kuka voi tai saa päättää, mikä kyseinen absoluuttinen raja on. Tällöin esimerkki dollarista päivässä on täysin mielivaltainen mitta. (Kangas & Ritakallio 2005:29.)

Suhteellinen köyhyys on sitä, että ei voi saavuttaa yleisesti odotettua, vähimmäismääräksi katsottua elintasoja tai muuten säädyllistä elämää vähäisten taloudellisten resurssien vuoksi. Säädyllisen elämän tai minimiksi katsottu elintaso vaihtelee eri yhteiskunnissa ja eri aikoina. Se selittyy osittain moraalisyistä mutta myös siitä, mitä yhteiskunnassa selviytymiseen keskimäärin tarvitaan. Ajan muuttuessa elintason vaatimukset vaihtelee, jos ajatellaan esimerkiksi aikaa kymmenen tai 50 vuotta sitten. Voidaan siis sanoa, että tulojen painuminen suhteellisesti keskimääräisestä tulotasosta voi aiheuttaa kyvyttömyyden toimia ja osallistua yhteiskunnassa yleisesti odotetulla tavalla. (Moisio 2005: 639.) Viime vuosina vertailevissa tutkimuksissa käytetty tulorajan määrittelytapa on ollut niin sanottu suhteellinen tulometodi (Kangas & Ritakallio 2005: 39).

Eurostatin suhteellinen köyhyysraja lienee eniten käytetty köyhyysmittari, jolloin mitataan taloudellisten resurssien puutetta. Kotitaloudet, joissa käytettävissä olevat tulot ovat samanaisten kotitalouksien keskimääräisestä tulotasosta alle 60 prosenttia, voidaan määritellä eurostatin suhteellisen köyhyysrajan mukaan pienituloisiksi ja köyhyysriskissä oleviksi. Tällöin esimerkiksi yksinasuvalla raja on vähän alle tuhat euroa kuukaudessa. Kun yksin asuvan tulorajaan lisätään 500 euroa jokaisesta aikuisesta ja 300 euroa jokaisesta lapsesta, saadaan laskettua muiden kotitalouksien raja. (Moisio 2005: 639.)

Subjektivistista köyhyyttä tutkittaessa on havaittu, että hyvin taloudellisesti toimeentulevat ihmiset voivat tuntea itsensä köyhiksi. Vastaavasti taas köyhiksi objektiivisilla mittareilla luokitellut ihmiset eivät kuitenkaan itse välttämättä tunne oloaan köyhäksi. (Kangas & Ritakallio 1996: 20, 29.) Ihmisen oma kokemus siis vaikuttaa myös siihen, kuka voidaan määritellä köyhäksi tai missä määrin sitä voi joku toinen ylittäänsä tehdä.

Köyhyyden kestolla on suuri merkitys sille, miten köyhyys vaikuttaa sitä kokevien elämään. Lyhyellä ja tilapäisellä köyhyysjaksolla kotitaloudella on mahdollisuus turvautua säästöihin tai lainaan. Myös isoja hankintoja on mahdollisuus lykätä. Kestokulutushyödykkeiden uusiminen tulee kuitenkin ennemmin tai myöhemmin vastaan, jolloin toimeentulovaikkeuksien pitkään jatkuessa säästöt ja luotto hupenevat. (Moisio 2005: 639.) Taloudellisella köyhyydellä on luonnollisesti omat vaikutuksensa perhe-elämään. Väliaikainen, toistuva tai jatkuva toimeentulon niukkuus tai epävarmuus koettelee ja vaikuttaa monella tapaa henkisiin voimavaroihin. Taloudelliset ongelmat painavat niin lasten kuin aikuistenkin mieltä. (Niemi 2006:178.)

Köyhyyttä voidaan ehkäistä ja vähentää monenlaisilla eri toimenpiteillä. Sosiaali- ja terveyspoliittisten ratkaisujen avulla voidaan vaikuttaa välittömästi köyhyyteen muokkaamalla etukäteen yhteiskunnan pelisääntöjä tai tulonsiirtojen ja palvelujen avulla jälkikäteen. Samansuuntaisia vaikutuksia saadaan myös koulutus-, talous-, työ- ja aluepoliittisilla uudistuksilla.

Eri väestöryhmissä ja alueilla voidaan vaikuttaa välillisesti köyhyyden esiintyvyyteen kilpailu- ja kauppapolitiikan avulla. (Saari 2005:16.)

Mikäli sosiaalipolitiikka ei kykene vähentämään köyhyyden syvenemistä tai estämään köyhyyden kasvua, se on epäonnistunut tehtävässään. Keskiluokan onnellisuus, elämäntilanne ja ongelmat yleensä määrittelevät yhteiskunnan yleistä ilmettä. Kuitenkin edellistä voimakkaammin sosiaalisesti syrjäytyneen ja köyhän väestön elinolot sekä niissä tapahtuneet muutokset viestivät yhteiskunnan tilasta sekä siitä, miten yhteiskunta kykenee hyödyntämään kaikkien kykyjä ja takaamaan yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden. Poliittisen onnistumisen mittarina voidaankin pitää sitä, minkä verran köyhillä ja syrjäytyneillä on käytössään resursseja. Kustannus-hyötysuhde on suuri juuri "köhyyspolitiikassa", koska jo pienetkin resurssien siirrot vaikuttavat myönteisesti hyvinvoinnin kasvuun. (Saari 2005: 7.)

1.1 Köyhyys Suomessa

Suomi on ollut mukana kansallisessa toimintasuunnitelmassa, jonka tavoitteena oli antaa ääni syrjäytyneille ja köyhille sekä heidän kanssaan toimiville järjestöihmisille, sosiaalityöntekijöille ja vapaaehtoisille. Näin ollen vuosi 2010 oli "Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen teemavuosi". Suomi katsoi kansallisessa strategiaraportissaan oman tilanteensa olevan kohtuullisen hyvä tällä hetkellä. Köyhyyden ja syrjäytymisen katsottiin olevan varsin vähäistä ja sukupuolten tasa-arvon suhteellisen hyvällä mallilla, mikä johtuu siitä, että koko kansalla on kattavat sosiaali- ja terveyspalvelut, sosiaaliturvaetuudet ja muut yhteiskunnalliset palvelut. (Suomen kansallinen toimintasuunnitelma 2009: 2,3.)

Suomi menestyy suhteellisen hyvin EU-maiden keskinäisessä vertailussa, kun vertailussa ovat elinolot. Maassamme on alhainen köyhyysaste ja suhteessa muiden EU-maiden lapsiköyhyyden Suomessa se on kaikkein alhaisinta, mutta se on kuitenkin ollut kasvussa viime aikoina. Raportin mukaan merkittävimmät syrjäytymisen ja köyhyyden sekä näiden ehkäisemisen haasteet tällä hetkellä on muun muassa pienituloisuus ja "siihen liittyvien ongelmien ehkäisy sosiaalisen osallisuuden vahvistamiseksi". Myös sosiaali- ja terveyspalvelujen sisällölliset ja alueelliset erot tuovat erilaisia haasteita sosiaali- ja terveyspolitiikalle. Raportin laatimisen jälkeen Suomen yleistilanne on monelta osin heikentynyt maailmanlaajuisen finanssi- ja talouskriisin takia. Työttömyys on noususuunnassa ja lomautettujen sekä irtisanottujen henkilöiden määrä on kääntynyt nousuun. Kotitalouksien, myös lapsiperheiden, toimeentulo on heikentynyt. Asuntotukimenot ja toimeentulotukimenot ovat olleet myös kasvussa. (Suomen kansallinen toimintasuunnitelma 2009: 3.)

Eriarvoisuus on lisääntynyt Suomessa köyhyden ja tuloerojen kasvun myötä viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Samaan aikaan, kun 1990-luvun puolivälistä tuloerot ovat kasvaneet, myös köyhyys on lisääntynyt. Vaikka köyhyysrajan sijainnista oltaisiin erimielisiä, taloudellinen köyhyys on kasvanut. Köyhyydestä on tullut pysyvämpää ja lapsiköyhyys on lisääntynyt, kun mitataan köyhien lasten osuutta kaikista lapsista. (Riihelä 2009.) Kuitenkin Järveläisen ja Mäkisen mukaan köyhyys 2000-luvun alun Suomessa ei ole absoluuttista, vaan suhteellista köyhyyttä (Järveläinen & Mäkinen 2007: 90).

1.2 Pienituloisten, yksinhuoltajien tai yksinasuvien köyhyysriski

Vähävaraisen ja pienituloisen henkilön tai koko perheen talous voi olla hyvin haavoittuva. Talouden hallinnan mahdollisuudet ovat rajallisia, koska odottamattomat, harkitsemattomat tai ylimääräiset hankinnat johtaa usein siihen, että henkilö ylivelkaantuu. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003.) Pienituloisuuden merkitys hyvinvointiongelmaksi riippuu siitä, kuinka pitkäkestoista köyhyys on. Köyhyden kestäessä pitempään ongelma muuttuu vakavammaksi ja vaikutukset hyvinvointiin syvemmiä. Jos köyhyys on tilapäinen elinvaihe ja se tiedostetaan, kuten esimerkiksi opiskeltaessa, köyhyydestä ei tule yhtä vakavaa ongelmaa. (Uusitalo 2000: 51.)

Yksinhuoltajatalouksissa ja yhden hengen talouksissa asuvien henkilöiden pienituloisuusaste on selkeästi suurempi kuin niiden henkilöiden, jotka asuvat kahden hengen aikuisen taloudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että pienituloisista suurin osa on yhden hengen talouksissa asuvia henkilöitä. Vuonna 2010 heitä oli 43 prosenttia kaikista pienituloisista. Vuosina 2005 - 2010 pienituloisuus on ollut 30 prosentin tuntumassa yhden hengen talouksissa asuvilla. Yksinhuoltajatalouksissa asuvilla pienituloisuusaste on viime vuosina ollut 27 prosentin tuntumassa. Kaikkein vähäisintä pienituloisuus on kahden hengen lapsettomissa talouksissa asuvilla henkilöillä. Talouden jäsenten iän mukaan pienituloisuudessa on eroja. Yhden hengen taloudessa asuvalla on suurempi pienituloisuusriski missä iässä tahansa, mutta suurin riski heistä on alle 35-vuotiailla. Myös lapsettomien parien talouksiin kuuluvista suurin pienituloisuuden riski on nuorilla, alle 35-vuotiailla. (Tilastokeskus, tulonjakotilasto 2012.)

Tutkittaessa velkaantuneiden kotitalouksien taloudellista selviytymistä havaittiin, että palkansaajat, lapsiperheet ja avioliitossa elävät olivat tasavahvoja, kun taas yksinhuoltajat edustivat heikointa nettoansiokehitystä. (Iivari & Heinonen 1997: 121.) Yhdeksän prosenttia kaikista yksinhuoltajatalouksista muodostuu köyhyysrajan alapuolella elävistä, mikä on paljon, kun verrataan lukua heidän koko osuuteen väestömäärästä (Moisio 2005: 644).

2 Velkaantuminen

Useimmat ihmiset tarvitsevat ja ottavat jonkinlaista velkaa jossakin elämän vaiheessa. Velkaa voidaan tarvita sellaisessa tilanteessa, jossa ei ole mahdollista rahoittaa koko hankintaa suoraan rahalla. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi asuntoa ostettaessa, jolloin velkaa, eli asuntolainaa otetaan yleisestä pankista. Velkaa otettaessa sitoudutaan maksamaan lainattu rahasumma takaisin tiettyinä päivämäärinä tai jonkin maksusuunnitelman mukaisesti.

Velkaa voi syntyä monella eri tavalla. Tavallisin tapa niistä on sopimus velan syntymisestä, mutta se voi perustua myös vero-, vahingonkorvaus- tai elatusvelvollisuuteen. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ihminen ei voi velkaantua muiden toiminnan perusteella, vaan vahingonkorvaukseen tai sopimukseen perustuva velkaantuminen vaatii jonkinlaista ihmisen omaa toimintaa. Velkaantuminen on sitä, että tehdään sopimus esimerkiksi luottojen ja lainojen otosta. Yleisiä velanottosopimuksia on asuntolainojen ja pikavippien otto. Muita velkaantumiseen johtavia sopimuksia voi olla muun muassa asunnon vuokraaminen, osamaksukauppa, sähkösopimus tai internet-yhteyden hankkiminen. Kaikkia tällaisia sopimuksia, joissa sovitaan myöhemmin tapahtuvasta maksutapahtumasta, voidaan pitää velkaantumisenä. (Kuluttajaliitto 2012.)

Velkaantuminen on lisääntynyt selvästi 2000-luvulla Suomessa. Vuodesta 2002 lähtien keskimääräiset velat ovat kasvaneet reaalisesti 70 ja asuntoon otetut velat 74 prosenttia. Vuonna 2011 kaikista asutokunnista lähes 60 prosentilla oli velkaa ja heistä joka kolmannella asuntovelkaa. Kotitalouksien velkaantumisaste on noussut koko ajan vuodesta 1997 lähtien. Vuoden 2012 toisella neljänneksellä velkaantumisaste nousi noin 118 prosenttiin, kun vuoden 2011 lopussa suomalaisten kotitalouksien velkaantumisaste oli noin 115 prosenttia. Velkaantumisasteella kuvataan luottojen suhdetta kotitaloudessa käytettävissä olevaan vuosituloon. Suomalaisilla on tällä hetkellä enemmän velkaa, kuin mitä he ansaitsevat vuodessa. Kuntalaisten lisääntynyt velkaantuminen näkyi yhteydenottojen kasvuna kaikilla velkaantuneilla auttavilla tahoilla vuonna 2011. Toimeentulovaikeuksissa olevien kotitalouksien määrä kasvoi vuoden aikana. (Tilastokeskus, velkaantumistilasto 2012.)

Velkaantuminen voi olla hallittua, jolloin veloista ja sovitusta maksuista pystytään huolehtimaan määrättyssä ajassa. Velkaantuminen voi olla kuitenkin myös hallitsematonta, jolloin tilanteeseen muodostuu velkaongelma. Odottamattomat, harkitsemattomat tai ylimääräiset hankinnat tai muut maksut saattavat johtaa ylivelkaantumiseen. Tällöin tilanne on yleensä sellainen, että velan takaisinmaksu on vaikeaa ja se vaikeuttaa monin eri tavoin hyvinvointia heikentävästi. Velkaongelma muodostuu yleensä siinä vaiheessa, kun lainojen tai laskujen maksuissa tulee vaikeuksia varsinkin, jos käy niin, että velkaa maksetaan pois velalla (Rantala & Tarkkala 2009: 1.)

2.1 Nykyhetken velkaongelmien taustoja

Velkaongelma voi ilmetä monin eri tavoin ja se voi myös muodostua eri syistä johtuen. Velan takaisinmaksua voi vaikeuttaa yllättävät elämäntilannemuutokset, kuten työttömyys, sairastuminen tai avio/avoero. Suomessa 1980-luvulla rahoitusmarkkinoiden vapautuminen voimisti ja uudisti kulutusluottomarkkinoita siten, että lisääntyneen luotonannon seurauksena kuluttajat alkoivat velkaantua hallitsemattomasti. 1990-luvulla laman seurauksena monen henkilön velkaongelman taustalla oli kahden asunnon loukku tai yritystoiminnan kaatuminen. Velkaongelma voi syntyä kuitenkin myös ajattelemattomuudesta, huolimattomuudesta tai huonosta taloudenhoitokyvystä. Taustalla voi olla perustietojen puutetta taloudenhallinnan perusteista, yleistä elämänhallinnan puutetta tai mielenterveysongelmia. Viime vuosina ei ole tarvinnut olla työtön, sairas, eronnut tai epäonninen takaaja velkaantuakseen yli oman maksukyvyn. (Rantala & Tarkkala 2009: 1, 3, 10.)

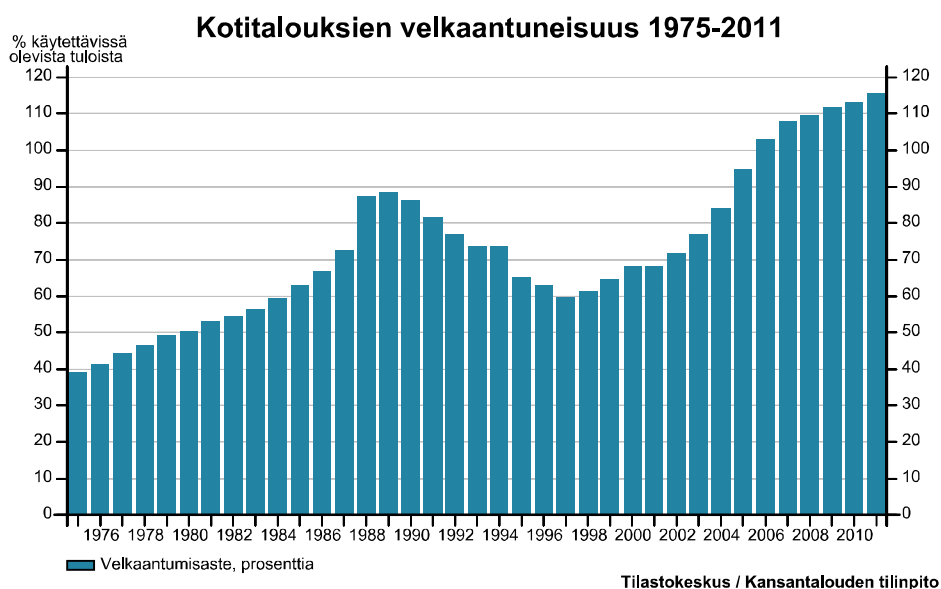
Huono talouden suunnittelukyky, helppo luotonsaanti ja itse pärjäämisen halu edistävät velkaongelman kehittymistä hallitsemattomaksi. Kierre voi alkaa kodinkone- ja huonekaluhankinnoista ja erilaisen elektroniikan sekä auton ostamisesta. Tämän jälkeen luottoa käytetään elämiseen ja lopulta laskujen sekä muiden velkojen maksuun. (Rantala & Tarkkala 2009: 63.)

Koko yhteiskunnan taloudellinen tila ja sosiaalisten palvelujen kohdistuminen ja riittävyys vaikuttavat monin eri tavoin kotitalouksien velkaongelmien luonteeseen ja laajuuteen. 1990-luvun lamasta huomattiin, että tilannetta huonontaa herkästi koko maan laskusuhdanne, mutta kotitalouksien velkaantuminen ei kuitenkaan pelkästään ole lama-ajan ongelma. Merkittäviä velkaongelmia on tuottanut lisääntynyt lainanotto, jota on otettu kulutukseen. Se voi liittyä elämäntapaan, jolloin kulutukseen tarvittavia tuotteita hankitaan yli oman tarpeen, mutta se voi liittyä myös köyhiin elinoloihin, joissa on vaikea selvitä käytettävissä olevilla tuloilla arkeen liittyvistä välttämättömistä menoista. (Rantala & Tarkkala 2009: 1). Niukkuutta voidaan yrittää paikata lainarahalla (Rantala & Tarkkala 2008:8). Maksukyvyn riittävydestä on vaikea pitää kirjaa, jos hankintoja tehdään luotoilla ja luottotilejä, kortteja sekä erilaisia maksuvelvoitteita on paljon. Elämänhallintaongelmat heikentävät taloudenhallintaa entisestään. Addiktiivinen käyttäytyminen, kuten rahapelaaminen, voi myös olla ylikuluttava elämäntapa. (Rantala & Tarkkala 2009: 1, 7.)

Kotitalouksien ja yksilöiden velkaongelmien taustalla voi olla talouspoliittisia tekijöitä ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin sekä syitä, jotka liittyvät niiden muutoksiin. Yhteiskunnassa, jossa markkinoidaan kuluttamista voimakkaasti ja sitä tuetaan liian löyhällä luotonannolla. Poliitikot ovat kehottaneet kansalaisia kuluttamaan, ja sama markkinalogiikka vaikuttaa lisäänty-

västi myös sosiaaliturvan tuottamiseen. Yhteiskunnan ja kansalaisten yleistila ja talouden mekanismit vaikuttavat läheisesti toisiinsa. (Rantala & Tarkkala 2009: 11.)

2.2 Kotitalouksien velkaantuminen

Kuvio 1: Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa vuosina 1975 - 2011 (Tilastokeskus, kotitalouksien velkaantumistilasto 2012).

Kotitalouksien velkaantuminen on ollut tilastokeskuksen (kuvio 1) mukaan jo pitkään voimakkaassa nousussa. Viimeisin nousu on jatkunut vuodesta 1997 asti, ja vuonna 2011 kotitalouksien velkaantuneisuus oli noin 115 prosenttia, mikä ylittää keskimääräisen vuositulojen määrän. Kotitalouksien luottokanta oli yhteensä yli 112 miljardia euroa kesäkuun 2012 lopussa. Luku on kasvanut viime vuoden vastaavasta tilanteesta viisi prosenttia.

Kotitalouksien mahdollisia velkaongelmien tunnusmerkkejä ovat maksuhäiriömerkinnät, ulosottorekisterin tiedot, velkomustuomiot ja erilaisiin velkajärjestelyihin sitoutuminen. On vaikea määrittellä tarkasti yksilötason velkaongelmaa. Karkeana ja yleisenä määrittelynä voidaan pitää näkemystä, jonka mukaan velkaongelma perustuu henkilön omaan subjektiiviseen arviointiin siitä, miten hän kykenee suoriutumaan maksusitoumuksista ja veloistaan. Toisaalta henkilö voi itse kokea pärjäävänsä maksuista ja veloista, vaikka tilanteessa voidaan maksaa velkaa velalla. Tilannetta, jolloin henkilön varat eivät riitä jokapäiväiseen elämään tai elintarvikkeita joudutaan ostamaan lainarahalla, voidaan myös pitää velkaongelmana. Tilanne on tällöin rinnastettavissa köyhyteen. Aina, kun velan maksamiseen liittyy ilmeisiä vaikeuksia, voidaan

puhua velkaongelmasta. Määrällisesti vähän velkaantuneilla kotitalouksilla on suhteessa eniten maksuvaikeuksia. (Rantala & Tarkkala 2009: 1, 10.)

Yksilötasolla oleva velkaongelma voi olla niin ohimenevä kuin pitkäaikainenkin. Velkamäärä ei välttämättä ole suorassa yhteydessä tilanteen ongelman suuruuteen. Mikäli henkilöllä on samanaikaisesti monia pienten lainojen velkoja, tilanne voi muodostua ongelmalliseksi. Vaikka kotitaloudessa vain yhdellä jäsenellä on velkaongelma, se on usein kuitenkin myös muiden kotitalouden jäsenten ongelma. (Rantala & Tarkkala 2009: 10, 11.)

2.3 Velkojen vaikutus hyvinvointiin

Vakavalla velkaongelmalla on aina yksilötasolla erilaisia seurannaisvaikutuksia, jolloin se on yksilötason hyvinvointiongelma. On yleistä, että ylivelkaantuneella henkilöllä on jatkuva henkinen stressi, joka voi ilmetä masennuksena tai väsymyksenä (Iivari & Mälkiä 1999: 78.) Mikäli henkilöllä on maksuhäiriömerkintä, se vaikuttaa moniin arkipäivän asioihin, kuten esimerkiksi vuokra- ja omistusasunnon ja puhelinliittymän hankintaan. Omaisuutta saatetaan ulosmitata vaikeissa velkaantumisissa, häätö voi uhata vuokra-asunnosta tai asunto joudutaan realisoi- maan. Ahdistava tilanne voi heijastua terveyteen ja ihmissuhteisiin. Masentuneena asioiden hoitaminen voi tuntua entistä vaikeammalta ja ongelmat kasautuvat. (Rantala & Tarkkala 2009:12.) Velkojen vaikutus heijastuu usein myös lapsiin stressin muodossa (Iivari & Mälkiä 1999:78).

Ylivelkaantuneiden terveydentila on usein huolestuttava. Yleisiä terveydellisiä ongelmia ovat psykososiaaliset stressiin viittaavat oireet ja sairaudet, kuten unettomuus, päänsärky, masennus, verenpaine, vatsakivut ja alkoholin liikakäyttö. Myös lapset voivat sairastaa usein, mikä voi johtua stressin lisäksi puutteellisista tai huonoista asunto-olosuhteista. (Iivari & Heinonen 1997: 124.) Myös Iivari ja Mälkiä (1999) olivat havainneet tutkimuksessaan ylivelkaantuneita haastatellessa, että ylivelkaantuneiden elämään oli kuulunut voimakasta henkistä stressiä, joka oli ilmennyt väsymyksenä ja masennuksena. Erityisesti ylivelkaantumisen alkuajat oli koettu vaikeimpana, mutta elämäntilanteen paineet eivät olleet poistuneet myöskään silloin, kun velkatilanne oli jatkunut vuosikausia. (Iivari & Mälkiä 1999: 78.)

Siitä huolimatta, että ylivelkaantuneella on työpaikka, hän voi kokea olevansa "normaalin" yhteiskunnan ulkopuolella. Tällöin keskeistä on se, että elämäntilanne koetaan keskeneräiseksi ja vaikeasti hallittavaksi, ja vaihtoehtoa tilanteelle ei nähdä. Myöskään arkipäivän valinnoissa ei ole mahdollisuutta eri vaihtoehtoihin, mikä voi heikentää ihmisen tavoitteita asettaa päämääriä. Perustoimeentulosta on jatkuvaa huolta, ja tällöin ajatukset pyörivät pitkälle perusselvityksen ympärillä. Tästä voi seurata sitä, että ihminen ei jaksakaan enää kiinnostua muis-

ta asioista. (Iivari & Mälkiä 1999: 79.) Kotitalouksien velkaantumisen lisääntyessä niiden seurannaisvaikutukset myös lisääntyvät, jolloin kyseessä on yhteiskunnallinen hyvinvointiongelma. Tämä voi näkyä muun muassa työelämästä syrjäytymisenä ja kasvavina kustannuksina sosiaali- ja terveydenhoitoalalla. (Rantala & Tarkkala 2009:12.)

Velkajärjestelystä karsiutuneiden ja hylättyjen kokemuksia on tutkinut Juhani Iivari ja Sami Mälkiä vuonna 1998. "Mitäs luulet motivaatiosta tehdä töitä?" on Stakesin haastattelututkimus, jossa haastateltiin velkajärjestelystä ja sopimusmenettelystä karsiutuneita ja hylättyjä yhdeksän eri velkaneuvontatoimiston alueella sekä samojen toimistojen velkaneuvoja. Keskeisinä tuloksina oli, että suurimpana ryhmänä velkajärjestelystä hylättyjä olivat yritysvelalliset henkilöt. Velkajärjestelyn estesyinä oli ollut mm. kevytmielinen velkaantuminen tai velallisen epärehellisyys, joiden syiden vuoksi velkajärjestelyä ei voitu lähteä myöntämään. Väliaikaisen karsiutumisen pääsyy oli työttömyys, mikä tarkoitti sitä, että työllistymisen jälkeen tai työttömyyden muodostuessa pysyväksi nämä henkilöt voivat hakea uudestaan velkajärjestelyyn. (Iivari & Mälkiä 1999: 3-4.)

Toistaiseksi karsiutuneiden tilanne oli siis hieman toiveikkaampi, kuin velkajärjestelystä hylättyjen. Karsiutuneiden ja hylättyjen elämä näyttäytyi taloudellisten paineiden alla jatkuvana kamppailuna ja useilla oli jatkuva ulosotto. Tämä oli tehnyt arkielämästä raskasta, mikä oli heijastunut myös terveyteen. Vain muutamalla haastateltavalla mahdoton velkataakka oli synnyttänyt luovan selviytymisasenteen, ja arkielämää ja tulevaisuutta suunniteltiin myös toiveikkaasti. (Iivari & Mälkiä 1999: 3-4.) Ylivelkaisten elämässä löytyi seuraavia selviytymisen motiiveja: halu vaikeasta tilanteesta selviämiseen, uuden hakemuksen tekemisestä, halu pöydän puhdistamisesta, nykyhetken keskittyminen ja kärsivällisyys sekä toimiminen yhteiskunnan ulkopuolella. Myös ihmissuhteiden ja muun sosiaalisen toiminnan merkitys nähtiin merkittävänä. (Iivari & Mälkiä 1999:63.)

Yleisvaikutelma ylivelkaisten henkilöiden velkajärjestelystä karsiutumisen jälkeiseltä ajalta nähdään ongelmallisena. Velkatilanne oli koettu jo itsessään henkisesti stressaavana, joten velkajärjestelystä karsiutuminen oli voinut viedä viimeisetkin toivonrippeet elämästä. Tieto pitkäaikaisesta ulosotosta voi lannistaa ihmisen ja on vaarana, että elämän mielekkyys katoaa. Seurauksena voi olla väsymistä, sairauksia ja katkeruutta, jolloin tilanne voi ajautua myös syrjäytymiskierteeseen. Olisi tärkeää, että jatkuvalla ulosotolle olisi olemassa vaihtoehtoisia ratkaisuja, joilla voitaisiin kohtuullistaa selviytymismahdollisuuksia, jotta tilanne ei käy liian raskaaksi. Velkajärjestelyistä karsiutuneiden pysyvä tilanne koettiin liian raskaaksi taakaksi, ja tunnelin päässä nähtiin valoa vain harvoin. (Iivari & Mälkiä 1999: 80.) Osa haastatelluista oli siinä tilanteessa, että velkoihin liittyneet asiat olivat enemmän tai vähemmän yhdentekeviä, koska ulosotossa kasvava velkasumma ei tuonut toiveita paremmasta tulevaisuudesta. (Iivari & Mälkiä 1999:78.)

Kaikesta edellä mainitusta huolimatta monella ylivelkaantuneella näytti menevän kohtalaisen hyvin. Merkittäväksi tekijäksi tässä nousi velkaneuvonnasta saatu tuki sekä "taistelu vääryyttä vastaan". Velkaantumisen aiheuttamasta suuttumuksesta sai voimaa taisteluun tilanteen korjaamiseksi ja velkatilanteen ratkaisemiseksi. (Iivari & Heinonen 1997: 124.)

2.4 Kulutusluotot ja pikavipit

Nyky-yhteiskunnassa on vaikea välttää erilaisia luotto- ja maksuaikakortteja. Arkipäivän hankinnoissa, kuten kodinkonetta tai huonekalua ostettaessa, kuluttajalle tarjotaan usein maksuvaihtoehtona luottoa. Kulutusmarkkinoille luotot ovat tulleet jäädäkseen. Myös asenteet luottoja kohtaan ovat muuttuneet. "Normaali" ja hyväksyty tapa on ostaa velalla, mikä on ympäröivän markkina- ja rahoitusjärjestelmän lanseeraamaa. (Rantala & Tarkkala 2009: 4.) Kulutusluotot ja erityisesti pikavipit ovatkin saaneet paljon kielteistä huomiota viime aikoina. Pikavippien saatavuus laajeni nopeasti vuonna 2006, ja siitä lähtien perintätapauksia alkoi olla kärjääioikeuden käsiteltävänä (Valkama & Muttilainen 2008, 31). Pikavippien helppo saatavuus ja suuret kulut ovat olleet runsaasti julkisessa keskustelussa (Rantala & Tarkkala 2008:7). Yleisin yksityishenkilön käyttämä luottomuoto on kulutusluotto, vaikka asuntolainat muodostavatkin suurimman osan luotoista euromääräisesti (Rantala & Tarkkala 2009: 23).

Kulutusluottoja käytetään yleisesti sellaisessa tilanteessa, kun ostajalla ei ole rahaa maksaa haluamaansa palvelua tai tavaraa heti eikä säästäminen ole tilanteessa mahdollista. Tällöin palvelun tai tavaran voi rahoittaa luotolla. Kuluttajaluottoja on monia erilaisia, kuten esimerkiksi pankkilainoja, pikavippejä, osamaksukauppaa sekä tili- ja luottokorttiluottoja. Kuluttajaluottoa voi ottaa kertaluottona, jolloin velka otetaan yhdellä kertaa. Tililuottoa otettaessa kuluttajaluotto on jatkuva, jolloin velkaantuminen voi tapahtua useassa eri erässä. Kuluttajaluotoissa itse luoton määrän lisäksi maksuja tulee koroista, erilaisista lisistä ja käsittelymaksuista. Luoton tarjoajan tulisi ilmoittaa markkinoitaessa todellinen vuosikorko kulutusluotolle, jolloin todelliset kulut olisivat kuluttajan tiedossa. (Kuluttajaliitto 2012.) Finanssialan Keskusliiton tutkimuksen mukaan keväällä 2012 noin 1,3 miljoonalla suomalaisella oli kulutusluottoja, määrällisesti luku on noussut viime vuodesta kolmella prosentilla. Kulutuslainoja kaikilla kotitalouksilla oli yhteensä 14,8 miljardia euroa maaliskuun 2012 lopussa. (Finanssialan keskusliitto 2012.)

Pikavipit ovat nopeasti saatavaa, vakuudetonta lainaa. Lainasummat vaihtelevat muutamasta kymmenestä aina satoihin euroihin. Yleensä pikavippien laina-ajat ovat viikosta muutamaaan kuukauteen ja niitä voi hakea tekstiviestillä tai internetistä. Pikavipin lainahakemuksen jättämisestä lainasumma voi olla pankkitilillä jopa muutaman minuutin kuluessa. Pikavippien

korot muihin luottoihin verrattuina ovat valtavan suuria. Jos pankin vakuudellisen kulutusluoton korot voivat olla 4,0 - 6,5 prosenttia, pikavippien korko voi vaihdella noin 250 ja yli 1000 prosentin välillä. Isoimmat perityt korot ovat olleet tuhansia prosentteja, jopa 3000 prosenttia.

Huhtikuussa 2012 oikeusministeriön työryhmä on saanut valmiiksi pikaluottoja koskevan mietinnön. Tavoitteena oli korkokaton asettaminen 36 - 50 prosenttiin ja tarkempi luottokelpoisuuden arviointi luottoa myönnettäessä. Uudistamishdotus koski myös maksullisen tekstiviestipalvelun käytön poistamista. Pikaluottoja myöntävän yrityksen tulisi varmistaa uusien sääntöjen mukaan lainanottajan henkilöllisyys luotettavalla tavalla. (Kuluttajaliitto 2012.) Uusia pikavippejä myönnettiin vuoden 2012 huhti - kesäkuun aikana kotitalouksille 94 miljoonalla eurolla. Kaiken kaikkiaan niitä myönnettiin 383 767 kappaletta. Luku on euromääräisesti viidenneksen enemmän, kuin vastaavalla viime vuoden ajalla. (Tilastokeskus 2012, luottokanta.)

Pikaluottojen takia maksuvaikeuksiin joutuu tyypillisesti "20 - 24-vuotias mies, jolla on vähintään yksi 100 - 150 maksamaton pikaluotto". Vanhemmissa ikäryhmissä naisten osuus korostuu. Kännykän kautta otettujen pikaluottojen vuoksi velkaantuneista kolmasosa vuonna 2007 asui Etelä-Suomessa. (Valkama & Muttilainen 2008: 47-49.) Kaartisen ja Lähteenmaan (2006) tutkimuksen mukaan kulutusluottoja otetaan kaikissa työmarkkina- ja tuloryhmissä, mutta erityisesti niitä ottivat erityisesti yksinhuoltajat, huonotuloiset ja työttömät. Tutkimuksessa tarkasteltiin kulutusluottojen ja erityisesti pikavippien ottamista niitä ottaneiden näkökulmasta. Pikavippejä ottaneilla havaittiin muita ryhmiä enemmän rahan hallinnan ongelmia ja toistuva laskujen maksun viivästyminen ja pikavipin ottaminen liittyivät ilmiöinä yhteen. Eri-tyisesti peruselinkustannusten, kuten vuokran, ruoan, terveydenhoitokulujen, kännykkäkulujen ja liikennekulujen maksun osalta turvauduttiin kulutusluottoihin ja pikavippeihin muita herkemmin. (Kaartinen & Lähteenmaa 2006.)

Pikavipit ja erilaisten luottojen markkinointi on noussut merkittävästi esille myös kuluttajaviraston vuonna 2008 teettämän talous- ja velkaneuvojille teettämän kyselyn mukaan. Kyselyn mukaan sekä kännykällä että netin kautta haettavat pikavipit ja erilaisten luottojen myöntäminen ilman, että maksukykyä tutkitaan, ovat keskeisiä syitä hakijoiden velkaantumiselle. Lisäksi luottojen ja pikavippien eri puolella näkyvä mainonta tukevat niiden käyttöä. Median ja mainonnan tuottamat hyvän elämän lupaukset unelmien toteuttamisen vaivattomuudesta näkyvät niin maanteiden varsilla, kauppakeskuksissa, internetissä, kotiin tulevassa mainospostissa sekä katukuvassa. Pikavippien saatavuus on tehty näkyväksi ja helpoksi, kun samalla yli-päättänsä luotolla maksaminen on integroitu tehokkaasti kuluttamiseen. (Rantala & Tarkkala 2009: 5, 54.)

2.5 Ulosotto ja maksuhäiriömerkintä

Maksamatta jääneet laskut, velat ja sakot voidaan periä ulosoton kautta. Yleensä maksun saaja lähettää muistutuksia maksusta, mutta mikäli niitä ei makseta silloinkaan, maksu siirtyy perintätoimistolle. Jos maksua ei suoriteta perintätoimistoon, se siirtyy käräjäoikeuteen noin 4-5 kuukauden päästä. Käräjäoikeuden päätöksellä eläkettä, palkkaa, omaisuutta tai elinkeinotuloa voidaan ulosmitata niin kauan, että maksut on suoritettu. Tätä ennen ulosottoviranomaiset ovat pyrkineet siihen, että velallinen on halukas maksamaan maksun vapaaehtoisesti. Käräjäoikeuden velkomustuomioiden määrä on lisääntynyt merkittävästi vuosien 2005 ja 2006 välillä eli sinä aikana, jolloin pikavipit alkoivat myös yleistyä. (Rantala & Tarkkala 2009: 37, 38.) Ulosottovelallisia vuoden 2011 lopussa oli kaikkiaan 242 966 henkilöä. Ulosottovelallisten määrä oli noussut edellisvuoteen verrattuna 2900 velallisella. Uusien ulosottoesteiden määrä on ollut räjähtävässä nousussa vuodesta 2009. (Tilastokeskus 2012, ulosottoesteiden määrä.)

Maksuhäiriömerkinnän saaminen on mahdollista silloin, kun maksu on ollut maksamatta keskimäärin 6-8 kuukautta, eikä sitä ole suoritettu. Tänä aikana henkilölle on lähetetty useita muistutus- ja perintäkirjeitä, jotka ovat huomautusmaksuineen lisänneet saatavan määrää. Henkilöllä on ollut myös useita mahdollisuuksia neuvotella maksujärjestelyistä niin velkojan, kuin mahdollisen perintätoimiston kanssa. Pitkään kestänyt maksuvaikeus johtaa maksuhäiriömerkinnän saamiseen ja siitä tulee ilmoitus postitse. Muun muassa Suomen Asiakastieto Oy ylläpitää rekisteriä, johon merkintä aina kirjataan. Maksuhäiriömerkinnän saaminen hankaloittaa elämää monin eri tavoin. Se voi estää luottokortin, vuokra-asunnon, työpaikan, kotivaikutuksen, uuden asunnon, osamaksusopimuksen tai puhelinliittymän saannin. Merkintä on tilanteesta riippuen voimassa 2-4 vuotta. (Rantala & Tarkkala 2009: 31,32.) Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on ollut kasvussa vuodesta 2008 asti ja heitä oli vuoden 2011 lopussa 327 491 henkilöä. Uusien maksuhäiriömerkintöjen määrä on noussut räjähdysmäisesti vuodesta 2005. Tällöin erilaisia maksuhäiriömerkintöjä yksityishenkilöillä oli yhteensä 422 542, kun vastaava luku vuoden 2011 lopussa oli jo 1 460 450. (Suomen Asiakastieto Oy 2012, maksuhäiriötilasto.)

3 Sosiaalinen luototus

Sosiaalinen luototus on sosiaalihuoltoon kuuluvaa luotonantoa, jonka avulla kunnilla on mahdollisuus tukea pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden sekä perheiden osallisuutta ja toimintakykyä yhteiskunnassa. Sosiaalisen luototuksen työmenetelmän kautta kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa sekä yksilö- että yhteiskunnallisella tasolla hyvinvoinnin toteutumiseen alueellaan. Pääpaino on taloudellisten ongelmien ehkäisemisessä ja korjaamisessa mahdollisimman varhaisessa. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003: 10.) Luotto on tarkoitettu yksi-

tyishenkilöille sellaiseen tilanteeseen, jossa kaikki muut mahdollisuudet hankkeen rahoittamiseksi on selvitetty (Iivari, Piirainen & Siltaniemi 2000: 18).

Sosiaalisen luoton kokeilu käynnistyi vuonna 1999 vuoden 2001 loppuun asti. Kuntakokeiluun lähti mukaan kahdeksan kuntaa, jotka olivat Helsinki, Tuusula, Hämeenlinna, Lahti, Eura, Lappeenranta, Utajärvi ja Kemi. Sosiaalisen luoton katsottiin yleisesti ottaen sopivan hyvin kuntien nykystrategioihin syrjäytymisen ehkäisemisessä sekä työhön ja omatoimisuuteen kannustamisessa. Katsottiin, että erillisen sosiaalisen luoton avulla saatiin avun piiriin myös laajemmin huono-osaisia kuntalaisia, koska sosiaalisilla lainoilla sekä autettaisiin vähävaraisia kuntalaisia, mutta myös lisättäisiin kansalaisten omaehtoista selviytymistä yhteiskunnassa. Sosiaalisen luoton tavoitteita ja lähtökohtia on hyvin vaikeaa sisällyttää normaalissa pankkitoiminnassa tehtäviin liiketaloudellisiin pyrkimyksiin. Luotonannon erityisiä tehtäviä on sosiaalisen tuen järjestäminen, asiakkaan sosiaalisten lähtökohtien ja tarpeiden selvittely, kannustaminen omatoimisuuteen ja talousneuvonnan antaminen. Vastaamalla näihin tehtäviin, pyritään kytkemään sosiaalinen luotto osaksi kunnan sosiaalityötä. (Iivari, Piirainen ja Siltaniemi 2000: 16-17.)

Sosiaalisen luoton tutkimus on ollut melko vähäistä, ja sen tutkiminen on aloitettu varsinaisesti vuosina 1999 - 2002 kuntakokeilun aikana. Kokeilun tuloksista on tehty kaksi evaluatiotutkimusta, joissa on käsitelty sosiaalisen luoton toteutusta ja ratkaisuja sekä vaikuttavuutta ja kokonaisarviointia. Seurantatutkimusta jo sosiaalisen luoton alkuvaiheista on tehnyt Juhani Iivari. Sosiaalisen luoton yksilötason vaikutusten arviointia varten on käytetty menetelminä ensisijaisesti kvalitatiivisia teemahaastatteluita. Alkuvaiheessa haastateltavia oli 31 henkilöä, jotka olivat eri puolilta Suomea. Haastateltavia haastateltiin kaksi kertaa, heti luoton saamisen jälkeen ja toisen kerran 12 kuukauden kuluttua ensimmäisestä haastattelusta. Toisella kerralla tavoitettiin vain 27 henkilöä haastatteluun. (Iivari, Piirainen & Siltaniemi 2002: 18-19.)

Ensimmäisellä haastattelukerralla tavoitteena oli selvittää luoton hakemiseen johtaneita taustatekijöitä, luotto-prosessia ja luoton välittömästi tapahtuvaa vaikuttavuutta. Toisella haastattelukerralla pyrittiin arvioimaan erityisesti sitä, mikä henkilön nykyisessä tilanteessa oli saadun luoton vaikutusta ja mikä oli muiden tekijöiden osuus. Tutkimuksen kolmannen aineiston muodostavat ns. kuntahaastattelut, jolloin haastateltavina olivat kokeilukuntien sosiaalijohtajat ja sosiaali- tai perusturvalautakuntien puheenjohtajat. Haastateltavia oli 16 henkilöä. Tällöin haastatteluiden painopiste oli sosiaalisen luoton tulevaisuuden arvioinnissa, mutta haastattelussa kyseltiin myös siitä, miten kokeilussa on onnistuttu. Sosiaalisen luoton kokeilu oli tuottanut enemmän positiivisia kuin negatiivisia tuloksia, jolloin kokeilua voidaankin arvioida menestykseksi. Noin puolet hakijoista oli jäänyt ilman sosiaalista luottoa. Mukana olevat kunnat ovat asennoituneet pääsääntöisesti myönteisesti toiminnan jatkami-

seen, koska ovat yleensä saaneet hyviä kokemuksia luototuksesta. Myönteisten tulosten seurauksena sosiaalisesta luototuksesta säädettiin laki 20.12.2002. (Iivari, Piirainen & Siltaniemi 2002: 3, 18, 19.)

3.1 Sosiaalisen luototuksen tarkoitus

Sosiaalisen luototuksen lain (1§) mukaan sen tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista. Samalla lain mukaan tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. (Laki sosiaalisesta luototuksesta 1133/2002.) Kaikki Suomen kunnat eivät tällä hetkellä tarjoa sosiaalista luototusta sosiaalihuollon palveluna asukkailleen. Lain perusteella kaikilla kunnilla on kuitenkin mahdollisuus järjestää sitä päättämässään laajuudessa. Päättäessään järjestää sosiaalista luototusta, kunnan tulee määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet omassa kunnassaan ottaen huomioon myös sen, mitä sosiaalisen luototuksen laissa säädetään. Kuntalaisella ei ole subjektiivista oikeutta sosiaaliseen luottoon, vaan luoton saamiselle on omat kriteerinsä. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003: 11.)

Sosiaalisen luototuksen kuntakokeilu vuosina 1999 - 2001 osoitti, että vähävaraisten ja pientuloisten henkilöiden ja perheiden taloudelliset ongelmat ovat monimuotoisia. Heidän mahdollisuudet päästä irti vähävaraisuudesta ovat myös edelleen huonot. Taloudellisen aseman heikko tilanne ja sen herkkä haavoittuminen voi vaikeuttaa henkilön ja perheen omatoimista suoriutumista. Peruslähtökohtana on, että sosiaalinen luototus toimii kiinteästi yhteydessä kunnan sosiaalihuoltoon, jolloin luoton hakijalle on mahdollista antaa ohjausta ja neuvontaa taloudellisten asioiden hoitamisessa. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003: 10.)

Ehkäisevä toimeentulotuki ja sosiaalinen luototus ovat lähellä toisiaan tarkoituksensa ja kohderyhmänsä osalta. Molemmilla järjestelmillä on mahdollisuus auttaa yksilöä ja perhettä suunnitelmallisesti ja puuttua riittävän varhain henkilöä tai koko perhettä uhkaaviin riskeihin ja toimeentulo-ongelmiin. Ehkäisevä toimeentulotuki on katsottu erityisen käyttökelpoiseksi akuuteissa kriiseissä, kun taas sosiaalisella luototuksella on voitu puuttua erityisesti vaikeutuihin ja pitkäaikaisiin taloudellisiin ongelmiin esimerkiksi ehkäisemällä ylivelkaantumista ja katkaisemalla velkakierteitä. Kunnan sosiaalihuolto vastaa sosiaalisen luototuksen järjestämisestä. Luoton anto voi olla sekä työmenetelmä, jota käytetään sosiaalityössä, että myös toiminto, jolla ehkäistään sosiaalihuollon ja varsinaisen sosiaalityön tarvetta. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003: 12,14.)

3.2 Sosiaalisen luoton hakijalla on aina subjektiivinen, koettu tarve.

Sosiaalisen luoton hakijalla on aina subjektiivinen, koettu tarve. Tällainen tarve voi liittyä esimerkiksi kodin hankintoihin, velkakierteen katkaisemiseen tai muuhun taloudenhallinnan parantavaan vaikutukseen. Luoton hakuvaiheessa hakijan on kyettävä perustelemaan se tarve, johon luottoa haetaan. Sosiaalista luottoa haettaessa jokaisen asiakkaan tilanne on yksilökohtainen, jolloin asiakkaan kanssa arvioidaan sitä, onko asiakkaalla mahdollisuus saada sosiaalinen luotto. (Opas luoton hakijalle 2003: 18.)

Jokainen sosiaalista luottoa tarjoava kunta määrittelee omat sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet, jotka kuitenkin noudattavat sosiaalisesta luototuksesta säädettyä lakia. Perusteissaan kunnan olisi perusteltua määrittellä esimerkiksi seuraavat asiat: kenelle ja millaisiin tarkoituksiin luottoa myönnetään, luoton myöntämisen esteet, laina-ajan maksimipituus, luoton koron määrääntymisen periaatteet ja sosiaalisen luoton perintäkäytäntö. Kunta määrittelee myös sen, miten sosiaalista luottoa on kunnassa mahdollista hakea, minne asiakkaita ohjataan pääoman loppuessa tilapäisesti sekä miten sosiaalisen luoton myöntämiseen liittyvä taloudellinen ohjaus ja neuvonta järjestetään. (Opas luoton hakijalle 2003: 11,12.)

Kun asiakas on jättänyt sosiaalisen luoton hakemuksen, työntekijän tehtävänä on arvioida hakijan maksuvaraa erilaisten selvitysten perusteella. Luoton lain 5 § mukaan hakijan takaisinmaksukykyä arvioitaessa huomioon otetaan hakijan käytettävissä olevat sen hetkiset tulot ja varat. Silloin tarkastellaan myös hänen tulojen ansaintamahdollisuuksia ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet. Lisäksi huomioon otetaan hakijan velat ja jokapäiväiset menot, kuten asumiskustannukset, ruokamenot ja muut taloudelliseen asemaan vaikuttavat tekijät. (Laki sosiaalisesta luototuksesta 1133/2002.) Näiden perusteiden mukaan työntekijä arvioi sitä, täyttyykö kyseessä olevan hakijan kohdalla myönnettävän luoton perusteet siinä määrin, että luotto voidaan myöntää. Lisäksi työntekijän tehtävänä on varmistaa lain 10§:n mukaisesti, että luotto ei vaaranna hakijan oikeutta toimeentulotukeen. (Opas luoton hakijalle 2003:18.)

Luottoa haettaessa kaikista veloista tulee antaa selvitys, josta tulee käydä ilmi velan velkoja, velkamäärä sekä velan peruste. Koko velkatilanteen selvittäminen perusteellisesti auttaa hakijaa tilannetta arvioitaessa. Harkittaessa sosiaalisen luoton myöntämistä muita hakijan taloudelliseen asemaan liittyviä tekijöitä on luoton perustellun käyttötarkoituksen rahoittaminen. Velkoja saneerattaessa sosiaalisella luotolla, hakijan maksuvaraa tulisi arvioida vasta sen jälkeen, kun velkojen maksaminen on kohtuullistettu sosiaalisella luotolla. (Opas luoton hakijalle 2003: 24.) Mikäli luoton tarjoajalla on perusteltu syy olettaa, että hakija voi velkaantua lisää yli maksukykynsä luoton saatuaan, sillä on mahdollisuus ehdottaa vapaaehtoisesta luottohäiriömerkinnän hakemista. Tässä tapauksessa luottohäiriömerkintä kestää kaksi

vuotta ja hakija hakee sen itse Suomen Asiakastieto Oy:stä, jolloin voidaan estää lisävelkaantumisen. (Mt. 2003: 26.)

Perusteltuja syitä sosiaalisen luoton myöntämiseen on monenlaisia. Sosiaalisen luoton avulla hakijalla on mahdollisuus saattaa talous hallintaan, katkaista velkakierre, edistää kuntoutumista tai työllistymistä, hankkia kotiin välttämättömiä hyödykkeitä tai turvata asuminen. Kyseessä voi olla myös joku muu hakijan itsenäiseen selviytymiseen vaikuttava asia, kuten mikäli hakijalla on maksuhäiriömerkintä tai häneltä puuttuu vakuudet, eikä hänellä ole mahdollista saada luottoa yleisestä pankista. Välillisesti taloudenhallintaa pyritään parantamaan silloin, kun erilaisia kodin hankintoja tehdään sosiaalisen luoton avulla sen sijaan, että hankintoja rahoitettaisiin kalliimmalla kulutusluotolla. Erityyppisiä hakijalle positiivisia psykososiaalisia vaikutuksia voidaan saada silloin, kun pysyvästi tai väliaikaisesti luottomarkkinoiden ulkopuolelle joutuneet hakijat ovat voineet hankkia heille tärkeitä ja välttämättömiä hankintoja sosiaalisella luotolla. Tällaisessa tilanteessa korostuvat myös muut kuin taloudenhallintaa parantavat vaikutukset. (Opas luotonuksen käynnistäjälle 2003:19,23.)

Sosiaaliseen luotonukseen liittyvää toimintaa sääntelee hallintomenettelylaki (434/2003) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta sekä oikeuksista annettu laki (812/2000). Sosiaalihuollon alaisten päätösten on perustuttava aina päätökseen, jollin kunnan on aina tehtävä päätös siitä, myönnetäänkö vai hylätäänkö sosiaalinen luotto. Mikäli hakijalle myönnetään sosiaalinen luotto, luoton annosta tehdään kirjallinen sopimus ja luoton molemmille osapuolille annetaan omat kappaleet. Sopimuksessa määritellään luoton määrä, luoton käyttötarkoitus, luoton korko sekä luoton takaisinmaksuerien suuruus. Myös mahdolliset muut takaisinmaksuehdot määritellään. Velalliselta ei peritä muita luottokustannuksia, kuin kohtuullinen vuotuinen korko. Sopimuksessa tulee ilmaista hakijan perusteltu luoton käyttötarkoitus eikä sitä tule käyttää muuhun tarkoitukseen. Silloin, kun sosiaalista luottoa ei myönnetä, päätöksessä on esitettävä hallintomenettelylain mukaan hylkäämisen perustelut. (Opas luotonuksen käynnistäjälle 2003: 27.)

3.3 Yleisimmät syyt sosiaalisen luoton epäämiselle

Sosiaalisesta luotonuksesta annetun lain 4 § ohjaa sosiaalisen luoton myöntämisperusteita (Laki sosiaalisesta luotonuksesta 1133/2002). Sosiaalisen luoton myöntämiselle yleisin este on se, että hakijalla ei ole maksuvaraa. Tällöin katsotaan, että sosiaalisen luoton hakijalla ei jää riittävästi kuukausittain rahaa kaikkien perusmenojen jälkeen lyhentää luottoa. Muita esteitä on esimerkiksi se, että hakijalle jää niin paljon maksuvaraa, jotta hän voi lyhentää velkoja tai tehdä hankintoja ilman luottoa. Tällöin katsotaan, että hakija voi säästää tarvitsemansa

summan tai hänellä on mahdollisuus saada kohtuuehtoinen luotto normaaleilta luottomarkkinoilta. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003:14.)

Sosiaalisen luoton saamisen esteenä voi olla se, että luoton antajalla on jokin perusteltua syytä olettaa, että maksuvarasta huolimatta hakija ei kykene maksamaan luottoa takaisin. Jos luoton antaja katsoo, että hakijalla on esimerkiksi elämänhallinnan ongelmia, kuten alkoholi- tai muuta päihdeongelmaa, luottoa ei yleensä myönnetä. Myös esimerkiksi peliriippuvuus voi olla syy luoton hylkäämiselle, koska katsotaan, että hakija ei pysty huolehtimaan raha-asioistaan siinä määrin, että selviytyy luoton takaisinmaksusta. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003:14.)

On myös mahdollista, että hakijalle jäisi sosiaalisen luoton myöntämisestä huolimatta järjestelemättömiä luottoja tai velkoja, jolloin jo hakemusvaiheessa hakijalla on ollut esimerkiksi erilaisia velkoja yli sosiaalisen luoton myöntämisen suuruisen summan. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003:13.) Hakija ei välttämättä ole aina tietoinen siitä, kuinka paljon hänellä on yhteensä erilaisia velkoja tai luottoja, koska niitä on usein haettu useasta eri paikasta (Luotonen 2012). Hakemus hylätään myös silloin, kun yksityishenkilön velkajärjestelyssä oleva hakija todennäköisesti velkaantuisi lisää ilman velkojien suostumusta. Silloin, kun sosiaalista luottoa ei lähdetä myöntämään, hakijaa tulisi ohjata hakemaan sovitteluratkaisua velkojien kanssa tai yksityishenkilön velkajärjestelyä. (Opas luototuksen käynnistäjälle 2003:13.)

3.4 Sosiaalinen luototus Vantaalla

Vantaalla sosiaalista luototusta on tarjottu vuoden 2004 alusta lähtien sosiaalihuollon palveluna. Vuonna 2011 myönteisiä luottopäätöksiä tehtiin 77, kun kielteisiä päätöksiä tehtiin 86. Suurin sosiaalisen luoton saajaryhmä oli eläkeläiset, jotka saivat 31 prosenttia kaikista myönnettyistä luottopäätöksistä. Palkansaajia luoton saajista oli 57 prosenttia. Myönnettyjä luottoja oli haettu velkojen järjestelemiseen 93 prosenttia ja kuusi prosenttia luotoista meni erilaisiin kodin hankintoihin. Yhteydenotot sosiaalisen luototuksen yksikköön lisääntyivät 16 prosenttia vuodesta 2010. (Luotonen 2012.)

Kuntalaisten ylivelkaantuminen oli vuoden 2011 yhteydenottojen perusteella kasvanut, varsinkin niin sanottujen pikavippien kokonaisvelkamäärissä. Juuri nämä velat aikaisempien velkojen lisänä estivät useissa tapauksissa luototuksen. Velkamäärät ovat usein sosiaalisen luototuksen yksikköön yhteyttä otettaessa jo niin suuret, että velat eivät ole enää järjesteltävissä sosiaalisen luoton avulla. Kielteisissä päätöksissä näkyi määräaikaiset työsuhteet, erityisesti nuorilla oli määräaikaisia työsuhteita sekä työsuhteita henkilövuokrausfirmoihin. Joissakin tapauksissa peliongelmat olivat syynä kielteiseen luottopäätökseen, kun taas heikkoa talou-

denhallintaa oli nähtävissä useilla luotonhakijoilla. Osa asiakkaista ohjattiin hakemaan muita ratkaisuja velkaongelmaan talous- ja velkaneuvontayksikköön. (Luotonen 2012.)

Asiakkaan hakiessa sosiaalista luottoa, hänen tulee ensisijaisesti soittaa Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikköön, jossa puhelinajat ovat maanantaisin klo 9.00 - 10.30, tiistaisin klo 14.00 - 15.30 ja keskiviikkoisin klo 9.00 - 10.30. Soitettaessa sosiaalisen luototuksen yksikköön, hakijalla tulisi olla käsillä tiedot omista tuloista, menoista ja mahdollisista veloista ja varallisuudesta. Puhelimitse asiakkaalle tehdään alkukartoitus, jossa häneltä kysytään alustavasti näitä tietoja. Jonotusaika sosiaalisessa luototuksessa on ollut keskimäärin yksi kuukausi. (Luotonen 2012.)

Mikäli asiakkaan tilanteesta nähdään jo alkukartoituksessa puhelimesta, että sosiaalisen luoton saamisen perusteet eivät täyty, esimerkiksi siitä syystä, että lainoja on enemmän kuin 10 000 euroa, asiakas ohjataan talous- ja velkaneuvontaan. Jos asiakkaan tilanne ensikartoituksen jälkeen vaikuttaa siltä, että sosiaalisen luoton myöntäminen olisi mahdollista, hänelle varataan aika sosiaalisen luototuksen yksikköön. Asiakkaalle lähetetään postitse hakemuslomake täyttöohjeineen ajanvarauksen jälkeen, mutta on myös mahdollista, että asiakas voi hakea sen sosiaalisen luototuksen yksiköstä. Asiakasta pyydetään ottamaan mukaan tapaamiskerralla täytetty hakemus ja hakemuksessa luetellut liitteet. Työntekijä pyytää hakijalta valtakirjan ja sovittaessa pyytää valtakirjalla hakijan puuttuvia selvityksiä. Valtakirja pyydetään aina velkojen tarkistamista varten, jotta sosiaalisen luoton takaisinmaksuun saadaan tehtyä kunnollinen maksuohjelma ja velkoja ei jäisi maksuohjelman ulkopuolelle. (Luotonen 2012.)

Ensimmäisellä tapaamiskerralla asiakkaan kanssa käydään läpi asiakkaan elämäntilannetta ja taloudellisia seikkoja. Tällöin selvitetään, mikä on asiakkaan perhetilanne, tulot, menot, asiakkaan taloudellinen tilanne ja luoton käyttötarkoitus. Tilanteen perusteella työntekijä kertoo asiakkaalle, mitä lisätietoja ja tositteita asiakkaan täytyy toimittaa sosiaalisen luototuksen yksikköön, ennen kuin hänen luottopäätös voidaan tehdä. Keskustelun aikana voidaan käydä läpi myös esimerkiksi asiakkaan kulutustottumuksia. Työntekijä voi asiakkaan suostumuksella pyytää tietoja muun muassa siitä, minkä verran asiakkaalla on ulosotossa velkaa. Päätöksen sosiaalisen luoton myöntämisestä tai hylkäämisestä tekee sosiaalisen luototuksen esimies. Päätös postitetaan asiakkaalle kirjeenä, jolloin kielteisessä tapauksessa asiakkaalle kerrotaan myös mahdollisuudesta päätöksen muutoksenhakuun. (Luotonen 2012.)

Jos asiakkaalle myönnetään sosiaalinen luotto, asiakkaan täytyy käydä allekirjoittamassa sosiaalisen luototuksen yksikössä luottosopimus ja sopimassa muista käytännön järjestelyistä. Asiakkaan täytyy toimittaa luoton käytöstä kuitit, joista tarkastetaan, onko luotto käytetty päätöksen mukaisesti. Mikäli luotto myönnetään velkojen maksuun, luotto maksetaan suoraan velkojille. Asiakkaalle pyritään antamaan myös talousneuvontaa. Myönnettävän sosiaalisen

luoton määrä Vantaalla voi olla vähintään 200 euroa ja enintään 10 000 euroa. Luoton takaisinmaksuaika on enimmillään viisi vuotta. (Luotonen 2012.)

Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikössä yleisin syy kielteiseen päätökseen on se, että hakijan maksuvara ei riitä tarvittavan suuruisen luoton hoitamiseen. Hakijalla voi olla hakemusvaiheessa velkoja yhteensä yli 10 000 euroa, joka ylittää sosiaalisen luoton myöntämismahdollisuuden rajan, jolloin rajattu summa ei riitä velkojen järjestelemiseen. Kielteisiä päätöksiä saa Vantaalta myös siitä syystä, että yksikkö katsoo hakijan tilanteen olevan sellainen, että hakijalla ei mahdollisesti ole näyttöä kyvystä huolehtia luoton takaisinmaksusta. On myös tilanteita, joissa hakija on muuttamassa pois vantaalta, jolloin luottoa ei lähdetä myöntämään. Mikäli hakijalla on mahdollisuus saada normaaleilta luottomarkkinoilta kohtuuhintaista luottoa, sosiaalista luottoa ei lähdetä myöntämään. (Luotonen 2012.)

Vantaalla sosiaalista luottoa yrittäjille ja opiskelijoille myönnetään vain tietyin erityisehdoin. Yrittäjille voidaan sosiaalista luottoa myöntää työllistymistä edistäviin hankintoihin ja työllistämisen edistämiseen. Tällöin ei kuitenkaan saisi syntyä päällekkäisyyksiä yritystukien kanssa, minkä takia yrittäjille myönnettävien luottojen suuruus tulee pääsääntöisesti jäädä alle 2000 euron. Mikäli sosiaalista luottoa myönnetään yrittäjille, ei luotolla koskaan kateta tappiollista yritystoimintaa vaan tulojen tulee olla vakiintuneet. Tällöin yrittäjälle voidaan myöntää luotto esimerkiksi tietokoneen hankintaan. (Luotonen 2012.)

Mikäli opiskelija ei voi saada maksuhäiriön vuoksi opintolainan valtioneuvoston takauksena, hänelle voidaan joissakin tilanteissa myöntää sosiaalinen luotto. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun sosiaalisen luoton myöntäminen parantaa opiskelijan mahdollisuutta suorittaa opintonsa loppuun. Asiakkaat ohjautuvat hakemaan sosiaalista luottoa yleisimmin Vantaan kaupungin sosiaalityön yksiköistä, talous- ja velkaneuvonnasta tai ulosottovirastosta. Asiakkaita ohjautuu merkittävästi myös Vantaan kaupungin vuokra-asuntoja tarjoavan yrityksen kautta sekä jonkin verran muiden vuokranantajien kautta. (Luotonen 2012.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä on Vantaan sosiaalisen luototuksen yksiköstä vuonna 2011 sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet asiakkaat. Tutkittava aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa tarkastelen kaikkia vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneita yhtenäisellä aineistolla luoton hakutilanteessa kerätyn tiedon avulla. Toisessa osassa selvitan teemahaastattelujen avulla erilaisia asioita.

4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on selvittää, 1) minkälainen on pääpiirteittäin se joukko, joka on saanut kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta Vantaalla vuonna 2011. Toisena tavoitteena on selvittää, 2) onko ja miten sosiaalisen luoton epääminen on vaikuttanut asiakkaiden taloudelliseen tilanteeseen sekä miten taloudellinen haaste on ratkaistu. Kolmantena tavoitteena on haastattelun avulla selvittää myös sitä, 3) mitkä ovat ne asiat, joiden avulla haastateltavat ovat pyrkineet selviämään jokapäiväisestä elämästä haastavassa taloudellisessa tilanteessaan. Koska asiakuussuhdetta sosiaalisen luototuksen yksikköön ei ole syntynyt, eikä sitä todennäköisesti ainakaan olosuhteiden pysyessä samana synny myöhemminkään, sosiaalisen luototuksen yksikkö ei saa mitään tietoa kielteisen päätöksen saaneista asiakkaista. Yksikössä ei ole mitään tietoa siitä, ovatko nämä asiakkaat saaneet apua tilanteeseensa jostain muualta ja ovatko he edes jaksaneet hakea uutta apua. On mahdollista, että monella näistä asiakkaista on edelleen vaikea tilanne taloudellisten ongelmiansa kanssa, eikä tilanne ole vielä muuttunut.

Tutkimus on työelämälähtöinen ja vastaa Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikön tarpeisiin saada tietoa siitä, miten asiakkaiden taloudellinen tilanne on muuttunut sen jälkeen, kun he ovat saaneet kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta. Yksikköä kiinnostaa tietää, mikä asiakkaiden taloudellinen tilanne tällä hetkellä on, kun sosiaalisen luototuksen palvelut eivät ole heitä voineet auttaa. Vantaan kaupungin sosiaalisen luototuksen yksikön tavoitteena on löytää kehityksen kohteita tutkimuksen mukana tulleen tiedon kautta. Tavoitteena työskentelyssä on ollut ohjata asiakkaita muiden palvelujen piiriin kielteisen päätöksen jälkeen. On tarpeellista tietää, ovatko asiakkaat saaneet apua taloudelliseen tilanteeseensa jostain muualta ja onko palvelujen edelleenohjaus ollut tarpeellista tai riittävää.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Sosiaalisesta luototuksesta Vantaalla vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneiden kuvaaminen.
2. Miten sosiaalisen luoton epääminen on vaikuttanut vuoden 2011 asiakkaiden taloudelliseen tilanteeseen ja mikä on sen taloudellisen haasteen tilanne nyt, mihin sosiaalista luottoa oli haettu?
3. Mitkä asiat ovat auttaneet heitä jaksamaan arjessa?

4.2 Aineisto kohderyhmästä

Olen saanut tutkimusluvan mukaan Vantaan sosiaalisen luototuksen yksiköstä valmiiksi tilastoitua aineistoa niistä henkilöistä, jotka ovat saaneet kielteisen päätöksen vuonna 2011. Tilastointiin on asiakastilanteissa poimittu muun muassa seuraavia asioita: kielteisen päätöksen päätöspäivä, sukupuoli, haetun luoton määrä, luoton hakemisen kohde, hylkäysperuste, ulosottovelan määrä, elämäntilanne, koulutus ja kotitaloustyyppi. Tilastoidut tiedot annettiin suoraan minulle käyttöön, ja olen pyrkinyt koostamaan koko ryhmästä kertovia tietoja, selvittäviä kaavioita ja selvityksiä. Kaavioita tarkastelemalla voidaan nähdä selkeästi asioita, miten tilastoitu tieto jakautuu kohderyhmän kesken.

Kielteisiä sosiaalisen luoton päätöksiä Vantaalla vuonna 2011 oli 86. Tilastoitua tietoa ei ole saatu kaikista kielteisen päätöksen saaneista hakijoista, mutta sitä on saatu kuitenkin suurimmasta osasta. Käytettävissä oleva tilastoitu tieto on yhteensä 63 hakijasta. Aluksi olen tutustunut tilastoituun tietoon huolellisesti, jonka jälkeen aloin kerätä yksittäisiä tietoja. En ole käyttänyt tietojen keräämisessä mitään erityistä ohjelmaa, koska koin, että tiedot ovat kerättävissä manuaalisesti. Sen jälkeen siirsin yhteenvedon tiedot tietokoneelle ohjelmaan, jossa olen tehnyt kuvioita, joista näkyy selkeästi tilastoidun tiedon jakautuneisuus kohderyhmässä. Kuvioiden alle olen avannut tekstiksi kuvioista näkyvän tiedon, mikä selkeyttää aineiston ymmärtämistä.

4.3 Teemahaastattelut

4.3.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Toteutin haastattelut puolistrukturoituna teemahaastatteluina, joissa käytin apuna valmiiksi listattuja teemoja. Teemoiksi tällöin muodostuivat haastateltavan taustatiedot, sosiaalinen luototus, kielteinen päätös, kielteisen päätöksen jälkitilanne ja tulevaisuus. Näiden ympärille pyrin muodostamaan keskustelua. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja taltioitiin nauhurilla äänittämällä, mihin olin jo haastattelun aluksi pyytänyt kirjallisen luvan. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja ennen haastattelun aloittamista kerrottiin, mihin haastatteluilla kerättyä aineistoa käytetään. Muistutin haastateltavia myös siitä, että he saavat itse päättää siitä, kuinka paljon ja mitä he haluavat haastattelussa itsestään ja tilanteestaan kertoa.

Haastattelun etu on, että tutkittava kohderyhmä pääsee osallistumaan ja kertomaan itse omasta elämästään ja näkemyksistään. Näin tutkittavasta kohteesta saadaan myös aktiivinen osallistuja. Haastattelun haitoiksi saattaa koitua vuorovaikutuksen haasteet. Haastateltava saattaa myös kokea tilanteessa tarvetta tuoda itsestään jotain tiettyjä asioita esille ja antaa

itsestään tai tilanteestaan todellisuudesta poikkeavan vaikutelman. Tämä tulee ottaa huomioon myös johtopäätöksiä tehdessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 1997: 201-202.)

Valitsin tutkimusstrategiaksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä kartoitettaessa ihmisen kokemuksia ja luomia merkityksiä laadullinen tutkimus on perusteltu valinta. Laadullisessa tutkimuksessa tiedonantajien joukko on pieni ja tarkoituksenmukaisesti valittu, eikä tutkimuksella haeta yleistettävyyttä, vaan tulokset ovat ainutlaatuisia ja koskevat vain tätä kyseistä aineistoa. (Tuomi 2007: 97.) Tilastolliseen tutkimukseen verrattuna, laadullisessa tutkimuksessa aineistoa pyritään tutkimaan myös monitahoisemmin ja yksityiskohtaisemmin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001: 155).

4.3.2 Haastattelujen suunnittelu ja toteutus

Haastattelun valitseminen aineistonkeruun menetelmäksi perustuu opinnäytetyöni kohdalla valitsemaani näkökulmaan, jossa haluan tuoda esille haastateltavien oman näkökulman ja tiedon siitä, miten he ovat voineet selvittää ne taloudelliset ongelmat, johon olivat sosiaalista luottoa hakeneet. Etukäteen minulla ei ollut tietoa siitä, miten kielteisen päätöksen saaneiden tilanteet ovat muuttuneet luoton epäämisen jälkeen. En halunnut tehdä kyselyä esimerkiksi lomakkeella, koska oletin, että haastattelusta saan laajempia ja monipuolisempia vastauksia. Ajattelin myös sitä, että lomakkeiden saaminen takaisin postitse voi olla haastavaa, koska yksikään kohderyhmästä ei luultavasti ole enää asiakkaana Vantaan sosiaalisen luottotuksen yksikössä. Lisäksi yksilöhaastattelu antaa mahdollisuuden tehdä tarkentavia kysymyksiä ja haastattelutilanne on mahdollisimman luottamuksellinen.

Tutkimusluvan (liite 5) saatuani lähetin kirjeen (liite 2) kaikille kielteisen päätöksen saaneille alkukesästä 2012. Kirjeessä esittelin itseni ja opinnäytetyöni aiheen, ja laitoin mukaan myös vastauskirjeen (liite 3) ja -kuoren, jolla oli mahdollista ilmoittautua haastatteluun. Toinen mahdollisuus ilmoittautua haastatteluun oli laittaa minulle sähköpostia. Kerroin kirjeessä, että osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista, eikä kukaan haastateltavista ole tunnistettavissa valmiissa opinnäytetyössä. Suunnitelmana oli, että haastattelut suoritetaan kesän aikana ja mikäli en saa kirjeitse ja sähköpostitse riittävästi haastateltavia, otan yhteyttä heihin puhelimitse. Olin kertonut siitä myös kirjeessä.

Sain yhden ilmoittautumisen vastauskirjeellä ja kolme ilmoittautumista sähköpostiin. Haastatteluaikoja sovittaessa tai ajan ollessa jo sovittuna, kolme heistä perui tai jätti tulematta haastatteluun. Sen jälkeen aloin soittaa kaikille kielteisen päätöksen saaneille puhelimitse, ja sitä kautta sain sovittua kaksi haastattelua. Sain kuulla puhelimesta monta kertaa siitä, että hakija ei kokenut tarpeelliseksi tulla kertomaan tilanteestaan. Puhelut eivät kestäneet

ajallisesti kauaa, mutta määrällisesti tein niitä paljon, noin 40. Näin ollen sain tehdä kolme haastattelua. Tavoitteenani oli ollut pitää yli viisi, mutta alle kymmenen haastattelua.

Sovin haastatteluajat puhelimitse haastateltavien kanssa ja etsimme molemmille sopivan ajan sekä paikan. Suoritin kaksi haastattelua neutraalissa tilassa koulullani, jossa oli kesäaikaan hyvin rauhallista, eikä sinne kantautunut ulkopuolista melua. Haastateltavien puhe ei myöskään kuulunut tilan ulkopuolelle. Tämä osaltaan varmisti sen, että haastateltavien kertomat asiat eivät kantautuneet ulkopuolisten korviin ja haastateltavat pystyivät puhumaan luottamuksellisesti. Rauhallinen tila myös varmasti auttoi haastateltavia keskittymään oman tarinansa kertomiseen. Haastattelut nauhoitettiin nauhurilla ja nauhoittamiseen pyysin haastateltavilta kirjallisen suostumuksen (liite 4). Yhden haastattelun pidin haastateltavan pyynnöstä iltapäivällä yleisessä ravintolassa, josta valitsimme rauhallisen paikan. Haastatteluajan vuoksi ravintolassa ei ollut vielä kovinkaan paljon ihmisiä, mikä takasi rauhallisen hetken haastattelun pitämiseksi. Haastattelujen aluksi kerroin aluksi opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Kerroin myös, että kaikki haastattelussa käyty keskustelu on luottamuksellista ja siinä kerätty aineisto tulee vain minun käyttöni opinnäytetyötä varten. Haastattelujen kesto oli 20 - 70 minuuttia.

4.3.3 Haastatteluaineiston analyysi

Perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa, on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysia voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka on mahdollista liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002:93.) Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoituksena on luoda selkeä ja sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin avulla pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman, että sen sisältämä informaatio katoaa. Aineistolähtöisen analyysin tavoitteena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Ajatuksena on, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 97.)

Lähestyin haastatteluaineistoa ensin litteroimalla äänitetyt haastattelut sanatarkasti tekstimuotoon. Haastattelut litteroitiin käyttäen Trebuchet MS fonttia ja fonttikokoa 10. Litteroitua haastatteluaineistoa muodostui 17 A4 sivua. Ennen aineiston analyysia poistin litteroinneista tunnistetiedot. Analysoin haastattelut aineistolähtöisesti eli aiempien teorioiden tai tietojen ei pitäisi vaikuttaa analyysin toteuttamiseen (Tuomi 2007: 130). Tämän jälkeen luin kirjoitetun aineiston läpi useita kertoja, jolloin minulle muodostui alustava käsitys haastatteluissa käsiteltävistä asioista. Pyrin muodostamaan aineistosta kokonaiskuvan ja kokosin aineistosta nousevia asioita eri teemoihin. Kokosin kaikki samaan teemaan kuuluvat asiat eri hen-

kilöiden haastatteluista kokonaisuuksiksi, jonka jälkeen lähdin läpikäymään aineistoa teema kerrallaan. Teemoiksi muodostuivat kielteiseen päätökseen liittyvät asiat, velkojen merkitys, työn merkitys ja voimavarat sekä tulevaisuuden näkymät, koska ne olivat haastatteluista nousuvia yhteisiä aiheita.

Analyysissa olen avannut haastattelun keskeisimmät teemat ja niiden pohjalta päätynyt tekemiini johtopäätöksiin. Aineistolähtöinen analyysi voidaan karkeasti jaotella kolmeen osaan. Aluksi aukikirjoitettu aineisto pelkistetään siten, että kaikki epäolennainen tutkimuksen kannalta jätetään pois. Pelkistäminen tässä tapauksessa voi tarkoittaa sitä, että informaatio tiivistetään tai pilkkotaan osiin, mikä tapahtuu tutkimustehtävän osoittamalla tavalla. Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineistosta merkityt alkuperäisilmaisut käydään läpi tarkasti, ja aineistosta tarkastellaan samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat järjestetään ryhmiksi ja yhdistetään luokaksi, joka nimetään sen mukaan, mikä kuvaa sen sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110-115.)

Luokitteluyksikkönä voi olla esimerkiksi tutkittavan ilmiön piirre, ominaisuus tai käsitys. Lopuksi aineistossa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja tämän valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään eri käsitteitä ja tällöin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa edetään empiirisestä aineistosta aina kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110-115.)

4.4 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Jotta tutkimus olisi eettisesti hyväksyttävä, luotettava ja tulokset olisivat uskottavia, edellytyksenä on, että tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tämä edellyttää tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä tutkimuksen teon alusta loppuun asti. Tutkimuksen teossa tulee myös soveltaa kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä niin tiedonhankinnassa, kuin arvioinnissakin. Tulokset tulee julkaista avoimesti ja muiden tutkijoiden työ ja saavutukset tulee ottaa huomioon sekä kunnioittaa niitä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2004:3.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että otan vastuun työn tekemisestä ja pyrin tekemään sen parhaan taitoni mukaan. Olen myös pyrkinyt huomioimaan muiden tutkijoiden ja tieteellisen kirjojen kirjoittajien aineistot viitatessani lähteisiin, joista olen hakenut tietoa.

Yleisesti voidaan todeta, että ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen lähtökohdan (Tuomi & Sarajärvi 2002: 128). Opinnäytetyön teon alussa lähetin koko

kohderyhmälle kirjeen, jossa kerroin, että teen opinnäytetyötä kyseisestä aiheesta ja syyt siihen, mitä haluan selvittää. Kerroin heille, että tavoitteenani on selvittää, miten kielteisen sosiaalisen luototuksen päätöksen saaneet henkilöt ovat selvinneet ja haluaisin haastatella heitä kyseisestä aiheesta. Kirjeessä he saivat tiedon siitä, että haastattelut on tarkoitus suorittaa teemahaastatteluna jokaista yksitellen haastatellen. Jokaisella henkilöllä oli mahdollisuus ilmoittautua sähköpostin lisäksi myös mukana tulleeella vastauskuorella, jolloin en oletta-
nut, että vastaajan täytyy käyttää jollain tavalla rahaa vastatessaan minulle.

Laitoin kirjeeseen tiedot myös siitä, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, ja yhteistyön saa keskeyttää missä vaiheessa tahansa ja haastattelussa kerätty aineisto jää ainoastaan minun käyttöni opinnäytetyötä varten. Jo haastattelujen litterointi-vaiheessa tekstistä on poistettu kaikki sellaiset asiat, joista haastateltavia voitaisiin tunnistaa. Koko aineisto täytyy myös säilyttää ja hävittää asianmukaisesti, mikä tarkoittaa sitä, että se ei missään vaiheessa saa joutua kenenkään ulkopuolisen haltuun. Nauhoitetut haastattelut sekä puretut tekstiversiot säilytin henkilökohtaisella tietokoneella ja ulkoisella kovalevyllä, joista poistin sen jälkeen, kun aineisto on analysoitu.

Pyrin huomioimaan haastattelutilanteessa sen, että haastattelutilanne voi olla haastateltaville stressaava ja epäluonnollinen tilanne. On selvää, että keskusteltaessa henkilökohtaisesta aiheesta ja tilanteesta, haastattelutilanteen tekeminen mahdollisimman mukavaksi täytyy huomioida. Haastatteluympäristö oli mahdollisimman neutraali ja sellainen, että kukaan ulkopuolinen ei voinut kuulla keskusteluaamme. Yhden haastattelun suoritin yleisessä kahvilassa rauhalliseen aikaan, koska haastateltava itse ehdotti sitä. Haastateltavilla oli mahdollisuus vaikuttaa haastatteluympäristön valintaan. Haastattelutilanteen rauhallisuuteen pyrin vaikuttamaan siten, että olin varannut riittävästi aikaa ja olin etukäteen testannut nauhurin toimivuuden.

Opinnäytetyötä tehdessä pyrin välttämään virheitä (Tuomi 2007:149). Haastatteluja litteroidessa kuuntelin nauhat useita kertoja, jotta litterointi olisi mahdollisimman tarkka. Sen jälkeen luin litteroitua aineistoa ja tutustuin siihen huolellisesti, jotta virheellisiltä tulkinnoilta ja johtopäätöksiltä vältyttäisiin.

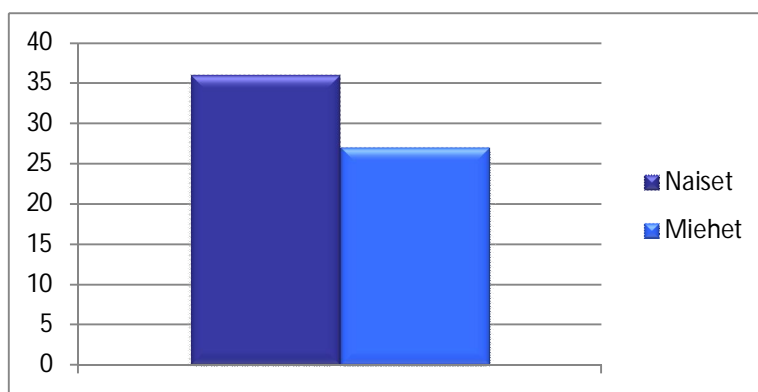
Opinnäytetyön tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin Vantaan sosiaalisesta luototuksesta kielteisen päätöksen saaneisiin, koska tutkimus on laadullinen ja tutkii vain kolmen henkilön kokemuksia kyseisestä aiheesta. On mahdollista, että mikäli tutkimus toistettaisiin ja haastateltaisiin eri henkilöitä, haastatteluista nousevat teemat olisivat erilaisia. Tutkimus ei ole yleistettävissä myöskään valtakunnallisella tasolla, jolloin opinnäytetyön tuloksia ei voi yleistää kaikkiin Suomessa eri kunnista kielteisen päätöksen saaneiden tilanteisiin.

5 Opinnäytetyön tulokset

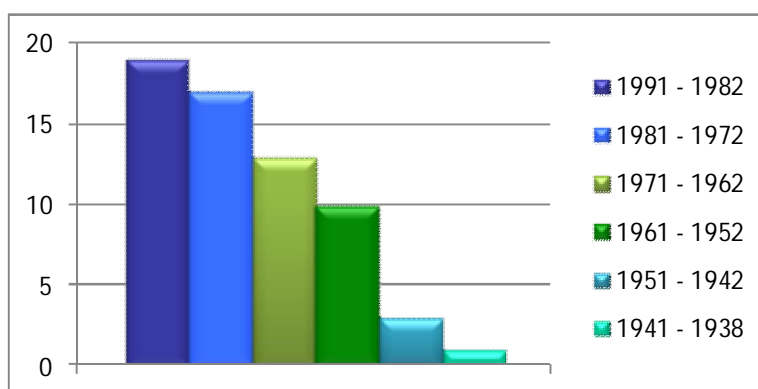
5.1 Kuvaus kielteisen päätöksen saaneista

Seuraavat kuviot on koottu Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikössä tilastoidusta tiedosta. Tiedot koskevat vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneita hakijoita ja ne on kerätty luottoa haettaessa. Kielteisen päätöksen saaneita oli 86 hakijaa, mutta tilastoitu tieto on kerätty 63 hakijasta. Tämä johtuu osittain siitä, että kun kielteisiä päätöksiä on tehty yhteensä 86, näistä kirjallisia päätöksiä on tehty 57 ja suullisina 29. Suullisissa päätöksissä asiakas ei jättänyt hakemusta kuultuaan kokonaiskartoituksen jälkeen, että luoton myöntämiselle ei ole edellytyksiä.

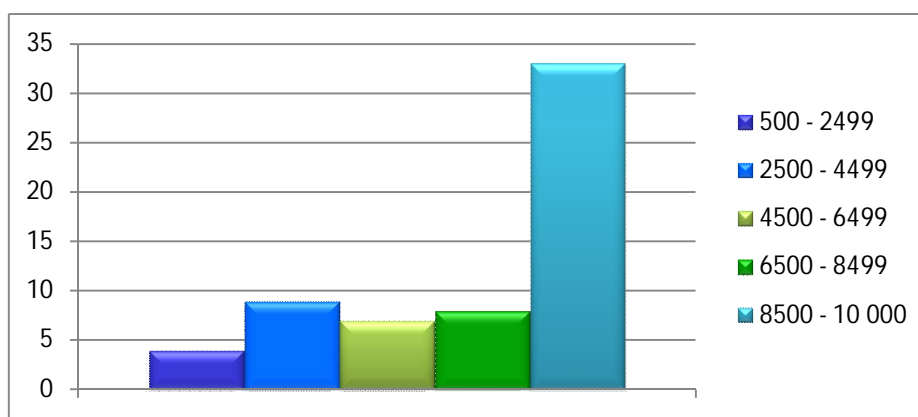
Kuvio 2: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, sukupuolijakauma.

Sosiaalisesta luototuksesta Vantaalla kielteisen päätöksen saaneista vuonna 2011 miehiä oli 27 ja naisia oli 36, mikä tarkoittaa sitä, että naisia oli hieman enemmän.

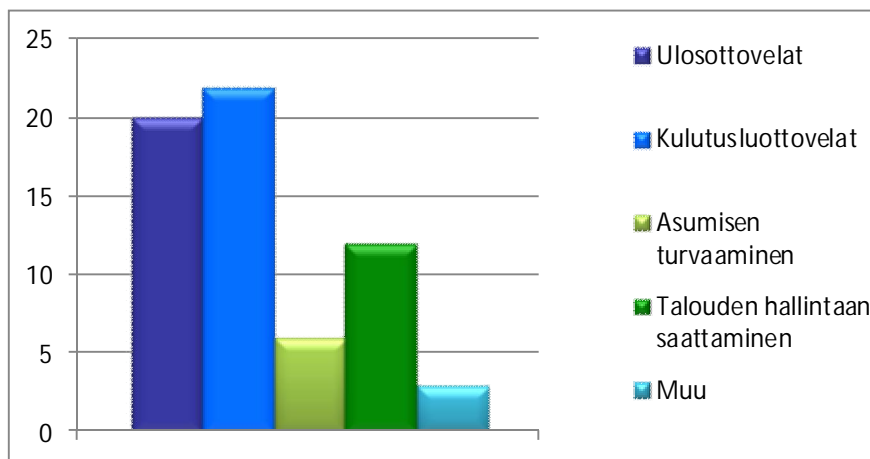
Kuvio 3: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, ikäjakauma.

Kielteisen päätöksen saaneet henkilöt olivat syntymävuodeltaan jakautuneet vuosien 1991 - 1938 välille. Tämä tarkoittaa sitä, että hakijat olivat iältään hyvin eri-ikäisiä. Nuorimmat kielteisen päätöksen saajat olivat luoton hakuhetkellä 20-vuotiaita ja vanhin oli tällöin 73-vuotias. Suurin joukko kielteisen päätöksen saaneista henkilöistä oli syntynyt vuosina 1991 - 1982. Näitä henkilöitä oli 19. Vuosina 1981 - 1972 kielteisen päätöksen saaneita oli syntynyt 17 henkilöä, kun taas vuosina 1971 - 1962 heistä oli syntynyt 13 henkilöä. Kymmenen kielteisen päätöksen saaneista henkilöistä oli syntynyt vuosina 1961 - 1952 ja enää kolme henkilöä oli syntynyt vuosina 1951 - 1942. Vain yksi henkilö oli hakuhetkellä syntynyt vuosien 1941 - 1938 aikana.

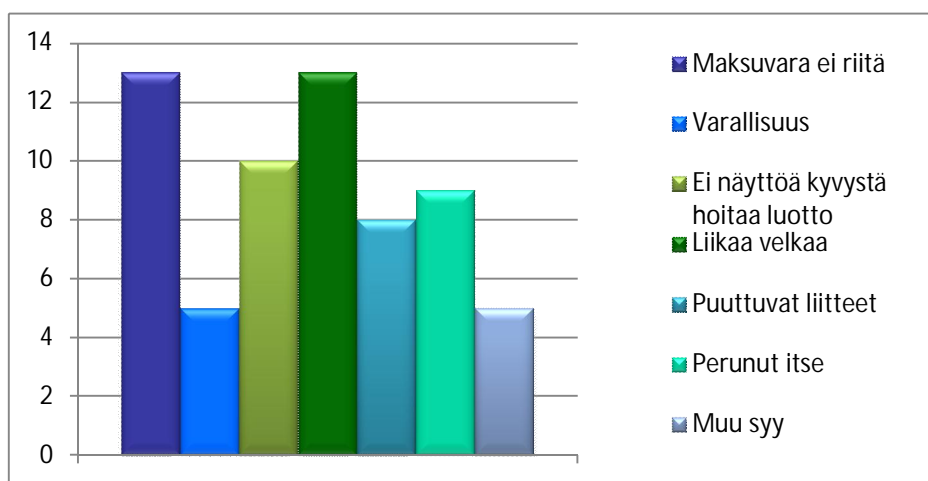
Kuvio 4: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, haetun luoton määrä.

Useimmat kielteisen päätöksen saaneet henkilöt ovat hakeneet sosiaalista luottoa 8500 - 10 000 euroa. Näitä henkilöitä oli yhteensä 33. Seuraavaksi suurin hakumäärä kohdistuu summaan 2500 - 4499 euroa, jolloin hakijoita oli yhdeksän henkilöä. Vain yhtä henkilöä vähemmän on haettu 6500 - 8499 euroa ja seitsemän henkilöä on hakenut 4500 - 6499 euroa. Vain neljä henkilöä on hakenut 500 - 2499 euroa sosiaalista luottoa. Huomionarvoista haettujen luottojen määrissä oli se, että kielteisen päätöksen saaneista melkein puolet, eli 29 henkilöä, on hakenut sosiaalista luottoa 10 000 euroa, joka on suurin mahdollinen summa Vantaalla.

Kuvio 5: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, haetun luoton kohde.

Määrällisesti suurin ryhmä, eli 22 henkilöä, oli ilmoittanut luottoa hakiessaan, että tarvitsee sosiaalisen luoton kulutusluottovelkojen maksuun. Vain hieman vähemmän, 20 henkilöä, oli hakenut luottoa ulosottovelkoihin. Nämä yhdessä määrittävät suuren joukon kielteisen päätöksen saaneiden sosiaalisen luoton hakemisen kohteesta. Seuraavaksi suurin hakijamäärä oli hakenut sosiaalista luottoa talouden hallintaan saattamiseen. Asumisen turvaamiseen, esimerkiksi vuokravelkojen järjestelyyn, luottoa oli hakenut kuusi hakijaa. Jokin muu syy oli kolmella hakijalla.

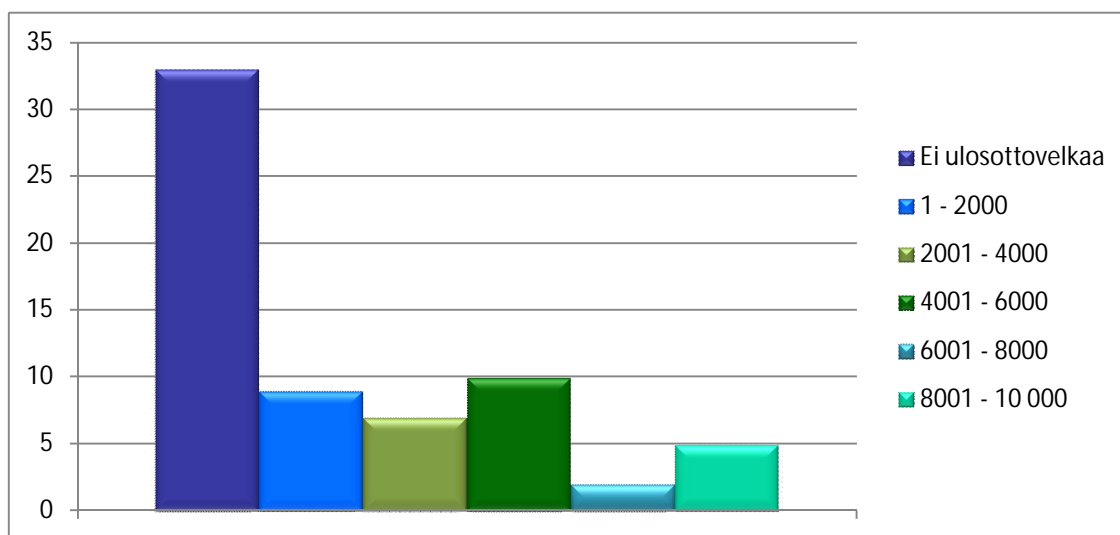

Kuvio 6: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, päätöksen hylkäysperuste.

Sosiaalinen luotto voidaan hylätä hakijalta monin perustein. Useimmissa tapauksissa luottoa ei ole myönnetty hakijalle sen takia, että on katsottu, että hakijan maksuvara ei riitä luoton takaisinmaksuun tai hakijalla on hakemushetkellä liikaa velkaa järjesteltävänä. Nämä mo-

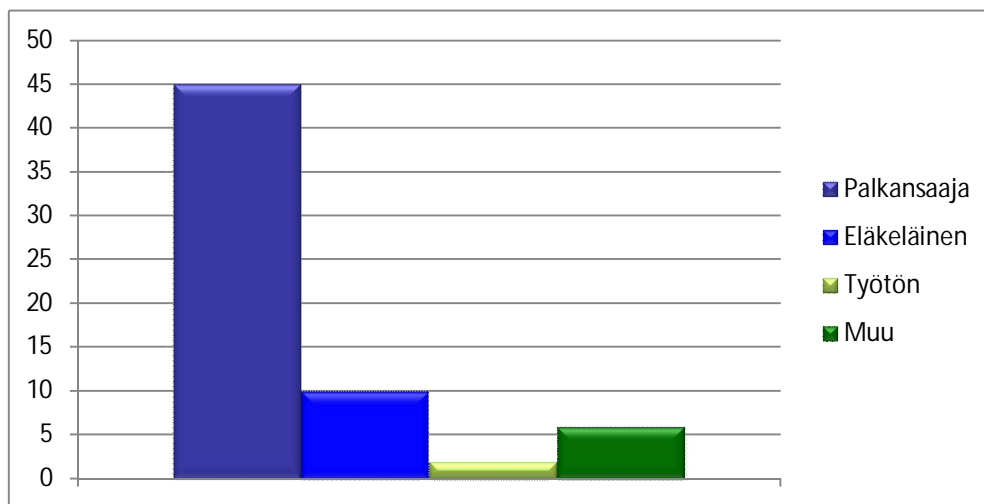
lemmat syyt ovat olleet esteenä yhteensä 26 henkilölle, mikä on merkittävä osa koko kohderyhmästä. 10 henkilöä on saanut kielteisen päätöksen sen vuoksi, että hakijalla ei ole katsottu olevan näyttöä kyvystä hoitaa luotto. Erilaisista syistä johtuen yhdeksän hakijaa on perunut hakemuksen itse. Syynä tähän voi olla esimerkiksi se, että jo hakuvaiheessa hakijalle on kerrottu, että hänellä ei ole mahdollisuutta saada luottoa, jolloin luoton hakemista ei kannata jatkaa.

Sosiaalista luottoa haettaessa hakemuksen mukana täytyy toimittaa erilaisia liitteitä, ja jos niitä ei toimita pyynnöistä huolimatta, hakija saa kielteisen päätöksen. Tämän takia kielteisen päätöksen on saanut kahdeksan hakijaa. Mikäli hakijalla on varallisuutta, se voi olla peruste hakemuksen hylkäämiselle. Viisi hakijaa on saanut sen vuoksi sosiaalisesta luototuksesta kielteisen päätöksen. Loput viisi hakijaa on saanut hylkäyspäätöksen muiden syiden takia.

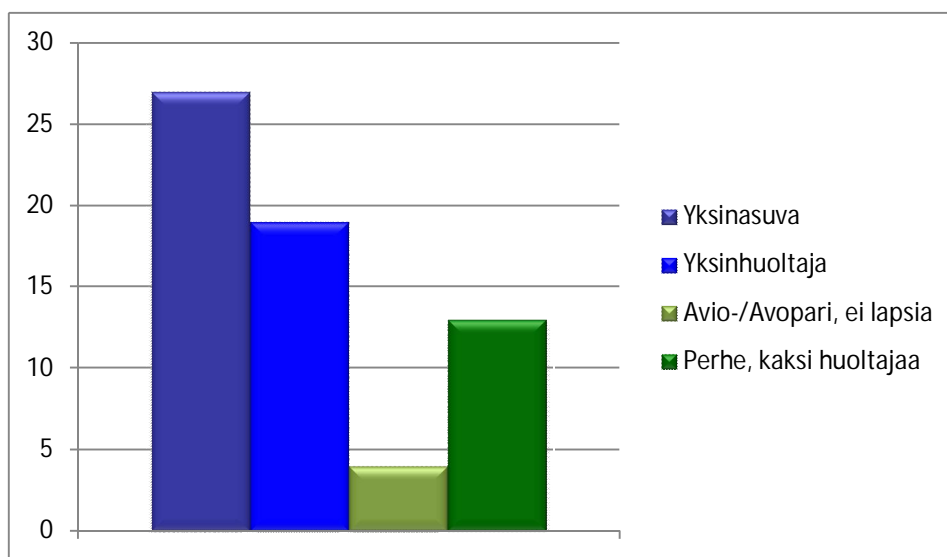
Kuvio 7: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, ulosottovelan määrä.

Kohderyhmästä 27 hakijalla ei ollut lainkaan ulosottovelkaa. Kielteisen päätöksen saaneista 33 henkilöllä oli ulosottovelkaa, mikä on noin puolet koko kohderyhmästä. Kolmen hakijan ulosottovelasta tai sen määrästä ei ole tietoa. Niillä hakijoilla, joilla oli ulosottovelkaa, velan määrä vaihteli melko tasaisesti. Suurin joukko hakijoista oli siinä tilanteessa, että ulosottovelkaa oli kertynyt 4001 - 6000 euroa. 1 - 2000 euroa ulosottovelkaa oli yhdeksällä hakijalla, kun taas seitsemällä hakijalla sitä oli 2001 - 4000 euroa. Suurin summa ulosoton velkamäärää oli viidellä hakijalla, joilla velkaa oli 8001 - 10 000 euroa. Vain kahdella hakijalla velkaa oli 6001 - 8000 euroa.

Kuvio 8: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, elämäntilanne.

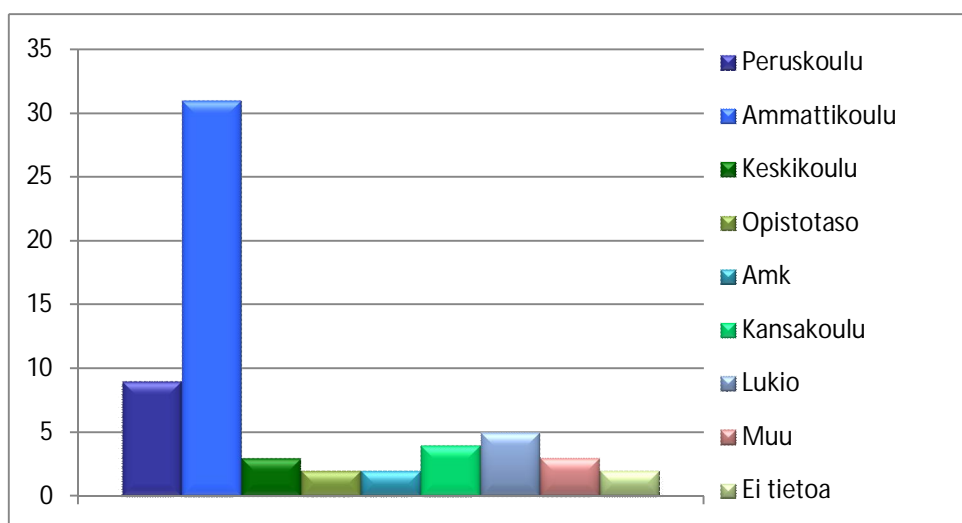
Suurin osa kielteisen päätöksen saaneiden sosiaalisen luoton hakijoista vuonna 2011 oli palkansaajia, joten suurin osa heistä kävi töissä. Heitä oli yhteensä 45 hakijaa. Eläkkeellä kielteisen päätöksen saaneista oli 10 hakijaa, ja työttömänä vain kaksi hakijaa. Muu elämäntilanne oli kuudella hakijalla.

Kuvio 9: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, kotitaloustyypit.

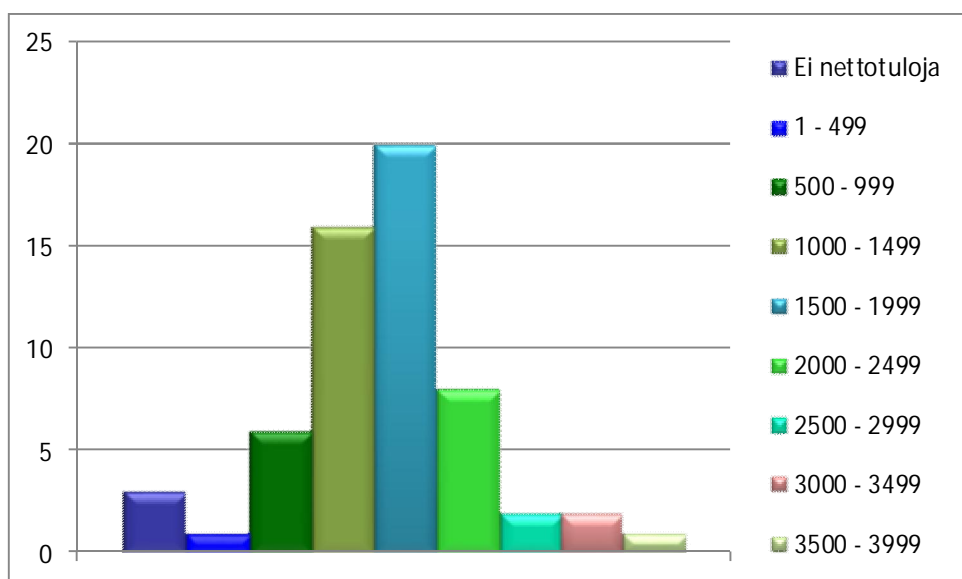
Kielteisen päätöksen saaneista suurin osa, 27 hakijaa, oli yksinasuvia. Tällä tarkoitetaan henkilöä, joka asuu yksin, eikä hänellä ole lapsia elätettävänä. Yksinhuoltajia oli 19 hakijaa,

mikä on melkein kolmasosa koko kohderyhmästä. Hakijoista 13 asui perheessä, jossa oli kaksi huoltajaa. Vain neljä hakijan kotitaloustyyppi oli avio- tai avopari, eikä siinä ollut lapsia.

Kuvio 10: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, koulutustaso.

Suurin osa kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden koulutustaso luoton haun hetkellä oli ammattikoulu. Heitä oli yhteensä 31 hakijaa, mikä on melkein puolet koko kohderyhmästä. Seuraavaksi suurin määrä, yhdeksän hakijaa, oli peruskoulutaustaisia. Viisi hakijaa oli koulutukseltaan lukion käynyt, kun taas keski- ja kansakoulutaustaisia oli neljä ja viisi hakijaa. Ammattikorkeakoulun oli käynyt vain kolme hakijaa ja opistotasoisia oli myös kolme. Jonkun muun koulutuksen omaavia hakijoista oli kolme hakijaa, ja tietoa koulutuksesta ei ollut kahdelta hakijalta.

Kuvio 11: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, nettotulot.

Suurimmalla osalla kielteisen päätöksen saaneista, 36 hakijalla, nettotulot olivat 1000 - 1999 euroa. 1500 - 1999 euroa nettotuloja oli 20 hakijalla ja 1000 - 1499 euron nettotulot olivat 16 hakijalla. Seuraavaksi eniten nettotuloja kuukausittain sai kahdeksan hakijaa, jolloin tulot olivat 2000 - 2499 euroa. Kuusi hakijaa sai 500 - 999 euroa tuloja, kun taas vain yhden hakijan tulot olivat 1 - 499 euroa. Kuusi hakijaa yhteensä sai tuloja yli 2500 euroa kuukausittain. Näistä kahdella hakijalla tulot olivat 2500 - 2999 euroa, ja kahdella hakijalla 3000 - 3499 euroa. Vain yhdellä hakijalla nettotulot olivat 3500 - 3999 euroa. Yhdellä hakijalla ei ollut säännöllisiä tuloja ja kolme hakijaa ei ollut toimittanut tositteita, joten nettotulojen määrää ei ole tiedossa.

5.2 Teemahaastattelut

Haastattelin kolmea sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen vuonna 2011 saanutta henkilöä. Haastateltavat olivat iältään 30 - 50 - vuotiaita, joista naisia oli kaksi ja miehiä yksi. En erottele tuloksissa, onko vastaaja ollut nainen tai mies, tai minkäikäinen hän on. Tämä sen vuoksi, että haastateltavia oli suhteellisen vähän ja haluan varmistaa, että haastateltavia ei voida tunnistaa. Haastateltavat ilmoittautuivat haastatteluun suoraan minulle, ja sovimme yhdessä ajan, joten haastateltavien anonymiteetti on suojattu mahdollisimman hyvin. Haastatteluun ilmoittautujat ja siinä käyneiden nimet ovat olleet tiedossa vain minulla, eikä kenelläkään ulkopuolisella ole ollut mahdollisuutta nähdä niitä. Haastattelunauhoitukset ja -litteroinnit ovat myös olleet käytössä vain minulla, joten tunnistamisen vaaraa ei pitäisi olla.

Selviytyminen, kamppailu ja tyytyminen vaikeassa elämäntilanteessa näkyivät enemmän tai vähemmän jokaisen haastatellun elämässä. Kaksi haastatteluihin osallistuneista kertoi olevansa yksinhuoltaja, jolloin taloudessa ei ollut muita elättäviä aikuisia. Aloitin haastattelun herättämällä keskustelua siitä, minkä vuoksi haastateltavat ovat hakeutuneet hakemaan sosiaalista luottoa. Kaikki haastateltavat olivat hakeneet sosiaalista luottoa erilaisiin velkaongelmiin, mikä on myös koko kohderyhmän yleisin sosiaalisen luoton tarvesyy. Jokaisella oli useampia eri lainoja, mitä kuvaa hyvin myös seuraava sitaatti. Kysyttäessä, mikä tai mitkä asiat saivat haastateltavan hakemaan sosiaalista luottoa, eräs haastateltava vastasi näin:

"Velkojen maksuun. Luottokorttivelkoihin ja sitten mulla oli muita vanhempia velkoja..."

5.2.1 Kielteinen päätös

Avun hakeminen vaikeassakaan tilanteessa ei välttämättä ole helppoa ja monen vastoinkäymisen jälkeen kynnyks uudestaan avun hakemiseen voi nousta. Kysyttäessä miten haastateltava koki sen, että hän sai kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta, tuli kahdenlaisia vastauksia. Osa kertoi ymmärtävänsä sitä, että sosiaalisen luoton myöntämiselle täytyy olla jotkin reunaehdot, eikä päätöksessä ollut mitään epäselvää. He kertoivat kuitenkin myös siitä, että luoton saaminen olisi helpottanut huomattavasti ja vaikuttanut omaan tilanteeseen positiivisella tavalla. Osalle haastateltavista uutinen kielteisestä päätöksestä oli kuitenkin vaikeampi hyväksyä.

”Mä olin vaan silleen vaan, mää viskasin sen saman tien roskeen... vähän enemmän vielä tuli vihaiseksi ja aatteli, että tota apua ku ei saa mistään muualtakaan... ite oon mokannu, ni ite pitää sitte korjaakki... näköjään. Mut sit niinku toisaalta, ei mua oikeestaan sitte itteekää kiinnostanu. -- Tulee semmonen mieleen, että semmosta ihmistä ei haluta tukea, kuka halua yrittää.. se ois paljon nopeempaa se yrittämään pääseminen ja onnistuminen, jos tuettais oikeella lailla.”

Sosiaalisen luoton myöntäminen olisi luultavasti vaikuttanut kaikkien haastateltavien elämään elämänlaatua kohentavasti. Kaikkien haastateltavien elämäntilanne oli muuttunut jollakin tavalla kielteisen päätöksen jälkeen, mutta se ei välttämättä johtunut kuitenkaan kielteisestä päätöksestä - voihan kielteisestä päätöksestä olla jo vuosi tai kauemmin aikaa, mikäli kielteinen päätös on saatu vuoden 2011 alkupuolella. Kahdella haastateltavista oli lisääntynyt työt hieman, mutta työn jatkuvuus oli epävarmaa edelleenkin. Yksi haastateltavista oli jäänyt sairaslomalle kielteisen päätöksen jälkeen, minkä hän arveli olevan jopa osasy. Elämäntilannetta ei yleisesti koettu nyt juurikaan paremmaksi, kuin kielteisen päätöksen aikaan.

”Ei oo kyl edellenkään vakituista työpaikkaa.”

Taloudellisen tilanteen ei koettu kohentuneen juurikaan siitä, mitä se oli kielteisen päätöksen jälkeen. Yksi haastateltava kertoi, että taloudellinen tilanne on helpottunut hieman, mikä johtuu siitä, että hän on saanut lisää töitä ja parempaa palkkaa. Hän ei kuitenkaan kokenut, että hänen taloudellinen tilanteensa olisi ollut näiden myötä vielä hyvä. Toinen haastateltava kertoi myös, että vaikka työn määrä oli jonkin verran lisääntynyt, erityistä talouden kohenemista ei ollut koettu.

”No ei se, se pysyi niinku ennallaan.”

On tärkeää, että kielteisen päätöksen saaneet henkilöt saavat mahdollista jatko-ohjausta, jotta he eivät jäisi yksinään tilanteeseensa. Sosiaalisen luoton hakija voi olla vaikeassa elämäntilanteessaan yksin, eikä hänellä ole itsellä tarvittavaa tietoa ja voimavaroja avun aktiiviseen hakemiseen. Kaksi haastateltavista koki, että he eivät olleet saaneet jatko-ohjausta kielteisen päätöksen jälkeen, vaikka se olisi koettu tärkeäksi. He eivät olleetkaan hakeneet apua velkaongelmiin sen jälkeen mistään, vaan tavoitteena oli selviytyä itsenäisesti tilanteestaan. Yksi haastateltavista kertoi, että hänet oli ohjattu takaisin Vantaan talous- ja velkaneuvontaan, mistä hän myöhemmin sai apua tilanteeseensa.

”Ei mulle oo etes kerrotukaan tuommosta (jatko-ohjausta).”

5.2.2 Velkojen merkitys

Kaikilla haastateltavista oli useampaa eri lainaa tai velkaa, johon he olivat hakeneet sosiaalista luototusta. Kaksi haastateltavista oli jatkanut kielteisen päätöksen jälkeen velkojen lyhentämistä, mutta yksi ei pystynyt lyhentämään tällä hetkellä. Haastateltavat kuvailivat sitä, kuinka paljon velkojen olemassaolo vaikeuttaa ja tekee haastavaksi normaalin arkielämän, kun erilaisten kulutusluottojen ja pikavippien korot ovat niin suuret. Eräs haastateltavista kuvaa seuraavasti velkojen maksamista korkojen kanssa sen sijaan, että olisi saanut sosiaalisen luoton näiden velkojen maksuun.

”Se on vaan se, että ois saanu niinku nopeemmin lyhennettyä, jos ois saanu (sosiaalista luottoa).. joutuu niit korkoja maksaan, niin siihen menee aika paljon hukkarahaa.”

Velkojen vaikutuksen arkeen kuvailtiin olevan raskasta ja turhauttavaa. Yksi haastateltavista kertoi selviytymiskeinokseen sen, että ei ajatellut välittää siitä, että velkamäärä kasvaa korkojen myötä koko ajan, kun sitä ei pystynyt lyhentämään ollenkaan. Turhauttavaksi koettiin se, että rahat olivat koko ajan tiukoilla ja selviytyminen jokapäiväisestä elämästä koettiin haastavaksi. Myös se, että arjessa ei voinut tehdä mitään ylimääräisiä hankintoja tai laittaa rahaa mihinkään ylimääräiseen, koettiin raskaaksi.

”Nii ohan se sillain tietysti raskasta, kun on taloudellisesti suht tiukalla, että ei oo hirveesti semmosii ylimääräsiä juttuj voi tehdä.”

Haastateltavat kertoivat veloista muodostuneen ikään kuin kierteen, jolloin sen saattaminen loppuun omin voimin on mahdotonta. Elämistä velkakierteessä kuvailtiin vaikeaksi, koska kalliiden lainojen maksu aiheutti sen, että jo ennestään pienien tulojen takia maksuvara lainoille

oli todella pieni. Jos lisäksi jokin kodinkone tai muu välttämätön hankinta oli tehtävä, tilanne muuttui hankalaksi. Uudet menot täytyi hankkia uudella lainalla, koska tulot menivät vanhojen velkojen maksuun. Tämä koettiin turhauttavaksi, koska heti, jos joku tavara hajosi, uutta ei ollut vain kerta kaikkiaan rahaa ostaa. Jatkuva tiukkuus taloudellisessa tilanteessa oli aiheuttanut myös sen, että haastateltava ei kestänyt olla enää ilman rahaa, mikä aiheutti lisävelkaantumista. Seuraava sitaatti kertoo siitä hyvin.

”Sitten maksoin sen aikaiset korttiluotot pois, mut hupshuijakkaa, mulla onki niitä taas.. koska mä en niinku kestäny elämää ilman rahaa.”

Köyhyys on laaja-alainen ongelma, ja se koettiin haastateltavien joukossa osittain hyvin voimakkaasti. Haastatteluissa tuli esille se, miten osa haastateltavista oli todella turhautunut siihen, että välttämättömiinkään hankintoihin ei ollut varaa. Kun tällainen tilanne on ollut useamman vuoden tai jopa vuosikymmeniä, eikä toivoa taloudellisen tilanteen parantumisesta ole, tilanteeseen on väsyttävä. Koettiin, että jokapäiväisessä arkielämässä ruokakaupassa täytyy paljon miettiä sitä, mitä voi ostaa. Esimerkiksi vaatehankintoja tai muita välttämättömiä hankintoja ei ollut voitu tehdä moniin vuosiin. Kaikilla haastateltavilla oli lapsia, mikä lisäsi huolen määrää taloudellisesti huonosta tilanteesta. Haastatteluissa nousi esille myös sitä, miten köyhyys aiheuttaa häpeää, joten tilanteesta ei kerrota välttämättä kenellekään. Lainaa tarpeelliseenkaan menoon ei ollut kehdattu pyytää keneltäkään. Ainoastaan yksi haastateltava kertoi saaneensa yhdeltä sukulaiselta pari kertaa taloudellista apua.

”Mä en pysty kertakaikkiaan elää sillä tavalla... kolme vuotta ollu jo ihan paskaa, ku se liksa on niin pieni, niin... niin sillä ei ees elä muutenkaan. Kauhulla aukasee tilinauhaa, ku ei koskaa tiiä, minkälainen paska se on. Mut se, että aukasee sen, ni tarvii oikeesti rauhottavia suurin piirtein.. mähän sainki paniikkihäiriöitä yhteen aikaan... ihan vaan tällaisesta, että katoin, paljon mun tilillä on rahaa tai muuta.. ihan hirviä tunne.”

Toimeentulotukea tällä hetkellä sai kaksi haastateltavista silloin tällöin tai vakituisesti. Rahatilannetta kuvailtiin aika heikoksi tai sellaiseksi, että pärjää jotenkuten, mutta mitään ylimääristä ei jää missään kuukaudessa. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen rahatilanteensa vaihteli kuukausittain paljon, koska lisätöitä oli vaihtelevasti tarjolla.

”Sillai, että saa maksettua, mutta ei nyt ylimääristäkään jää.”

5.2.3 Työn merkitys

Kaikilla haastateltavilla oli voimassa oleva työsuhde, ja työsuhteiden laadut vaihtelivat määrällisestä vakituisesta. Määräaikainen työsuhde aiheutti epävarmuutta, mikä koettiin arkea

rasittavana tekijänä, koska se omalta osaltaan vaikeutti suunnitelmien ja esimerkiksi muihin velkajärjestelyihin hakeutumista. Työnteko koettiin hyvänä asiana, ja haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että töitä oli tarjolla, vaikka työstä saatava palkka olisi voinut olla isompi. Osa haastateltavista koki, että työ on kuntouttanut ja työn avulla pystyy selviämään päivästä toiseen. He kokivat, että on tärkeää, että on jotain tekemistä.

Haastattelussa tuli esille ainakin yhden haastateltavan osalta se, että hän luottaa siihen, että työtä riittää jatkossakin, ja asiat menevät hyvin. Toisaalta haastateltavilta nousi esiin myös tunne siitä, että osa heistä koki olevansa "normaalin" yhteiskunnan ulkopuolella siitäkin huolimatta, että heillä oli voimassa oleva työsuhde. Ulkopuolisuus yhteiskunnassa koettiin tässä tapauksessa johtuvan veloista, ja niiden aiheuttamasta köyhyydestä. Kaksi haastateltavista koki, että työn avulla haastavasta taloudellisesta tilanteesta on mahdollisuus selviytyä, ja töitä tekemällä ja sitä kautta rahaa saamalla voi ratkaista tämän hetkisen taloudellisen ongelman.

"Mä nyt vaan kerta kaikkiaan luotan siihen, että mulla on sen verran työkykyä, taitoa ja kaikkia, että kyllä minä työllistyn ja saan asiani paremmalle tolalle."

5.2.4 Voimavarat ja tulevaisuuden näkymät

Velkatilanne oli vaikuttanut kaikkien haastateltavien kertoman mukaan elämään stressaavasti. Osa haastateltavista koki, että tämän hetkinen terveys on ihan hyvä tai huono. Jatkuva rahanpuute ja huoli asumiseen sekä ruokaan liittyvien laskujen maksamisesta aiheutti jokapäiväisiä haasteita selviytyä. Arjessa jaksaminen koettiin aika raskaaksi tällä hetkellä. Haastateltavat kuvasivat sitä, että tilanne tuntui välillä toivottomalta ja yrittäminen selviytyä koettiin haastavaksi. Yksi haastateltava kertoi, että hänen velkaongelman ratkaisu oli näkyvässä ensi vuonna, mutta kaksi haastateltavista kertoi, että tilanteelle ei tällä hetkellä ole ratkaisua tulevaisuudessa näkyvässä.

Haastateltavat kuvasivat elävänsä päivä kerrallaan, jotta jaksaa. Sitä, kun rahaa ei ole yhtään käytettävissä, ei kerrottu tekevän onnelliseksi. Voimavaroina arkielämän jaksamiseen vaikeassa taloudellisessa tilanteessa koettiin työnteko, vapaaehtoistyö ja kirjojen lukeminen. Yksi haastateltavista koki tärkeäksi myös sen, että kun jaksaa aina yrittää, niin välillä tulee onnistumisiakin. Seuraavassa sitaatissa eräs haastateltavista kuvaa sitä tunnetta, jota jokapäiväinen selviytyminen on tuonut:

”Tota kyllähän sen takia on aika paljon koettu masennuksen hetkiä, että jokainen niistä hetkistä on vähentänyt sitä kykyä yrittää ja tehdä jotain niille asioille.”

Kaksi haastateltavista koki tulevaisuuden kaiken kaikkiaan ihan hyvänä, vaikka taloudellinen tilanne ei tällä hetkellä välttämättä ollutkaan toiveikas. He uskoivat, että tilanteesta on mahdollisuus selviytyä ja asiat kääntyvät parhain päin. Yksi heistä kertoi, että odottaa sitä, että taloudellisen tilanteen selvittyä voi suunnitella tulevaisuutta. Toisaalta yksi haastateltavista kertoi, että hän ei osannut tällä hetkellä kertoa, miten koki tulevaisuuden, koska rahatilanteeseen ei ollut näkyvissä helpotusta.

”Ihan hyvänä tietysti... mä en anna periksi, ennen kuin on metri multaa mun päällä.”

6 Johtopäätökset

Tutkittaessa Vantaan sosiaalisen luoton yksiköstä saatua aineistoa, vuonna 2011 sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneista hakijoista oli havaittavissa joitakin yhteneviä, mutta myös eriäviä asioita. Hakijoiden sukupuoli oli jakautunut suhteessa melko tasan, naisia ollessa vain hieman enemmän. Sosiaalinen luotto on saavuttanut monen ikäisiä hakijoita. Nuorimmat kielteisen päätöksen saajat olivat luoton hakuhetkellä 20-vuotiaita ja vastaavasti vanhin oli tällöin 73-vuotias. Nuoria oli kuitenkin suhteessa enemmän. Sosiaalista luottoa oli haettu eniten suurinta määrää, joka on 10 000 euroa, mikä kertoo erilaisten velkojen suuresta määrästä. Kulutusluotto- ja ulosottovelat olivat useimmissa tapauksissa luoton haun kohteena.

Velat ja velkaantuminen nousivat koko kohderyhmän aineistosta, mutta myös haastatteluista voimakkaasti esille. Melkein puolella kohderyhmästä ei ollut ulosottovelkaa ollenkaan. Niillä, joilla ulosottovelkaa oli, velan määrä vaihteli melko tasaisesti. Kuitenkin suurin joukko hakijoista oli siinä tilanteessa, että ulosottovelkaa oli kertynyt 4001 – 6000 euroa. Suurin osa kohderyhmästä oli yksinasuvia ja palkansaajia. Koulutustasoltaan useimmat kohderyhmästä olivat ammattikoulun käyneitä, korkeakoulutuksen saaneita oli vain muutamia. Sosiaalinen luotto on tarkoitettu pienituloisille ja vähävaraisille. Kielteisen sosiaalisen luoton päätöksen saaneista suurimmalla osalla nettotulot olivat 1000 – 1999 euroa. Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan pienituloisista suurin osa on yhden hengen talouksissa asuvia henkilöitä (Tilastokeskus, tulonjakotilasto 2012), joten vuoden 2011 sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet hakijat vastaavat hyvin sitä kohderyhmää, jolle sosiaalinen luotto on suunnattu.

Sosiaalisen luoton myöntämiselle yleisin este oli se, että hakijalla ei ole maksuvaraa. Tällöin katsotaan, että sosiaalisen luoton hakijalla ei jää riittävästi kuukausittain rahaa kaikkien perusmenojen jälkeen lyhentää luottoa. Seuraava este voi olla esimerkiksi se, että hakijalle jää niin paljon maksuvaraa, jotta hän voi lyhentää velkoja tai tehdä hankintoja ilman luottoa. Tällöin katsotaan, että hakija voi säästää tarvitsemansa summan tai hänellä on mahdollisuus saada kohtuuehtoinen luotto normaaleilta luottomarkkinoilta. (Opas luoton käynnistäjälle 2003:14.) Kaikista vuonna 2011 kielteisen päätöksen saaneiden yleisin syy luoton epäämiselle on ollut se, että hakijan maksuvaran ei ole katsottu riittävän luoton takaisinmaksuun. Yleisin syy luoton epäämisestä vastaa siis koko maan kattavaa tietoa. Seuraavaksi eniten kielteisiä päätöksiä on tullut sen vuoksi, että hakijalla on hakemushetkellä liikaa velkaa järjestettävänä. Nämä molemmat syyt ovat olleet esteenä yhteensä 26 henkilölle, mikä on merkittävä osa koko kohderyhmästä.

Selviytyminen, kamppailu ja tyytyminen vaikeassa elämäntilanteessa näkyivät enemmän tai vähemmän jokaisen haastatellun elämässä. Kaikki haastatellut olivat hakeneet sosiaalista

luottoa erilaisten pienlainojen ja kulutusluottojen maksamiseen, mikä vastaa hyvin myös koko kohderyhmän luoton hakemisen kohdetta. Tilastokeskuksen (2012) ja Finanssialan Keskusliiton (2012) mukaan sekä kulutusluottojen, että pikavippien määrä on noussut jo monta vuotta. Velkaantuminen näiden avulla on tehty mahdollisimman esteettömäksi niiden helpon saatavuuden takia. Korkeiden korkojen takia kulutusluottojen kulut nousevat suureksi, mikä hankaloittaa entisestään luoton takaisinmaksua. Kaartisen ja Lähteenmaan (2006) tutkimuksen mukaan kulutusluottoja ottavat pienituloiset henkilöt, erityisesti yksinhuoltajat, huonotuloiset ja työttömät. Pienituloisuus voi johtaa siihen, että syntyy tarve kulutusluoton ottamiselle, mutta usein suurten kulujen takia se huonontaakin tilannetta pitemmällä aikavälillä.

Kysyttäessä haastatteluissa sitä, miten sosiaalisen luoton epääminen on vaikuttanut haastateltavien elämään, he kokivat, että se ei ollut vaikuttanut juuri mitenkään. Vaikea taloudellinen tilanne ei ollut ratkennut vielä yhdelläkään haastateltavista, joten muutosta siihen taloudelliseen haasteeseen ei ollut tullut, mihin sosiaalista luottoa oli haettu. Tällä hetkellä yhdellä haastateltavista tilanne näytti siltä, että hän on ensi vuonna vapaa veloista, koska on lyhentänyt velkamäärää mahdollisimman paljon koko ajan.

Osa haastatelluista ymmärsi kielteisen päätöksen perustelun siitä, miksi sosiaalista luottoa ei ollut myönnetty, mutta osa ei. Oman taloudellisen tilanteen ei koettu juurikaan kohentuneen kielteisen päätöksen jälkeen, vaikka osa haastatelluista oli saanut lisää töitä. Haastateltavien tilanne ei siis ollut juurikaan muuttunut luoton hakuhetkestä, mikä koettiin osittain turhauttavana. Yksi haastateltavista oli saanut muulta taholta apua, mutta ei voinut henkilökohtaisten syiden takia tällä hetkellä kuitenkaan lyhentää ulosottovelkoja, jolloin ulosoton määrä kasvoi koko ajan ja taloudellinen tilanne tällä hetkellä oli erittäin huono. Kaksi heistä lyhensi tällä hetkellä samalla tavalla velkoja, kuin luoton hakuhetkellä. Huono taloudellinen tilanne ja velkojen lyhentäminen pienistä tuloista aiheutti sen, että arjen rahankäyttö täytyi pitää hyvin vähissä, koska rahaa oli käytettävissä vähän. Tämä puolestaan johtaa köyhyyteen, koska välttämättömiäkään hankintoja ei voinut välttämättä tehdä ja vaatteista sekä ruoasta koettiin olevan pulaa.

Velkojen vaikutuksen arkeen kuvailtiin olevan raskasta ja turhauttavaa. Turhauttavaksi koettiin se, että rahat olivat koko ajan tiukoilla ja selviytyminen jokapäiväisestä elämästä koettiin haastavaksi. Haastateltavat kertoivat veloista muodostuneen ikään kuin kierteen, jolloin sen saattaminen loppuun omin voimin on miltei mahdotonta. Yksi haastateltava kertoi, että hänen velkaongelman ratkaisu oli näkyvässä ensi vuonna, jolloin hän saa maksettua velkansa pois. Kaksi haastateltavista kertoi, että tilanteelle ei tällä hetkellä ole ratkaisua tulevaisuudessa näkyvässä. Kaksi kolmesta haastatellusta ei kokenut saavansa riittävää jatko-ohjausta kielteisen päätöksen jälkeen. He kertoivat, että eivät tienneet toista tahoa, johon voisivat ottaa yhteyttä omassa tilanteessaan.

Opinnäytetyöni koko kohderyhmässä useimmissa tapauksissa sosiaalista luottoa ei ole myönnetty hakijalle sen takia, että on katsottu, että hakijan maksuvara ei riitä luoton takaisinmaksuun tai hakijalla on hakemushetkellä liikaa velkaa järjesteltävänä. Stakesin haastattelututkimusta velkajärjestelystä ja sopimusmenettelystä karsiutuneista ja hylätyistä on tehnyt Juhani Iivari ja Sami Mälkiä. Heidän tutkimuksessaan velkajärjestelystä hylätyt olivat useimmiten yritysvelallisia henkilöitä. Velkajärjestelyn estesyinä oli ollut muun muassa kevytmielinen velkaantuminen tai velallisen epärehellisyys. (Iivari & Mälkiä 1999: 3,4.)

Ylivelkaantuneita ja velkajärjestelystä karsiintuneita haastatellessa Iivari ja Mälkiä (1999: 78) olivat havainneet, että yleisesti ylivelkaantuneiden elämään oli kuulunut voimakasta henkistä stressiä, joka oli ilmennyt väsymyksenä ja masennuksena. Terveystila on tällöin usein huolestuttava ongelma eikä velkaongelman seurannaisvaikutuksia yksilölle voi kieltää. Myös opinnäytetyössäni haastateltavat kertoivat samoista asioista. Jokapäiväisessä elämässä oli mukana jatkuvaa stressiä, mikä aiheutti monia ongelmia, kuten unettomuutta ja paniikkihäiriökohtauksia. Yksi haastateltavista kertoi, että kielteisen päätöksen saaminen saattoi edesauttaa sitä, että oli todella väsynyt nykyiseen tilanteeseen.

Iivarin ja Mälkiän (1999:79) tutkimuksessa tuli esille näkökulma siitä, että vaikka ylivelkaantuneella on työpaikka, hän voi kokea olevansa "normaalin" yhteiskunnan ulkopuolella. Velkojen vuoksi käyttöön jäävän rahan määrä on vähäinen ja näin ollen perustoimeentulosta on jatkuvaa huolta. Silloin ajatukset pyörivät pitkälle perusselviytymisen ympärillä, eikä välttämättä jakseta kiinnostua enää muista asioista. Omassa opinnäytetyössäni osa haastateltavista koki myös olevansa "normaalin" yhteiskunnan ulkopuolella siitakin huolimatta, että heillä oli voimassa oleva työsuhde. Työtä sinänsä pidettiin hyvin tärkeänä, mutta sen ei koettu tuovan yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskuntaan ainoastaan. Ulkopuolisuus yhteiskunnassa koettiin tässä tapauksessa johtuvan veloista, ja niiden aiheuttamasta köyhyydestä. Siitä, että ei koettu voivan tehdä samoja arkipäivän asioita, kuin "normaalissa" elämässä voitaisiin tehdä.

Haastateltavat kuvailivat erilaisia selviytymiskeinoja vaikeassa taloudellisessa tilanteessaan. Työnteko koettiin hyvänä asiana, ja haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että töitä oli tarjolla, vaikka työstä saatava palkka olisi voinut olla isompi. Osa haastateltavista koki, että työ on kuntouttanut ja työn avulla pystyy selviämään päivästä toiseen. Voimavaroina arkielämän jaksamiseen vaikeassa taloudellisessa tilanteessa koettiin työnteko, vapaaehtoistyö ja kirjojen lukeminen. Yksi haastateltavista koki tärkeäksi myös sen, että kun jaksaa aina yrittää, niin välillä tulee onnistumisiakin.

7 Pohdinta

Tutkielman tekeminen tuntui kaiken kaikkiaan mielenkiintoiselta, vaikkakin välillä hieman haastavalta. Sosiaalisen luoton aihepiiri oli minulle uusi, mutta mielekäs. Haastateltavien motivoiminen haastatteluun oli haastavaa. Haastateltavia oli vaikea saada, ja useampi perui tai jätti tulematta haastatteluun, vaikka yhteinen aika oli jo sovittu. Näissä tilanteissa jäin miettimään, olisinko voinut tehdä jotain paremmin. Kokivatko nämä henkilöt haastatteluun tulemisen niin ahdistavana, vai oliko elämäntilanne sellainen, että haastatteluun osallistuminen tuntui vaikealta.

On selvää, että mikäli haastateltavat olisivat saaneet sosiaalisen luoton velkojensa maksuun, heidän tilanteensa olisi tällä hetkellä ollut helpompi. Kielteisen päätöksen saaneilla voi olla edessään pitkäaikainen ulosotto tai velkakierre, koska normaalin luoton tai muiden velkajärjestelyjen saamiseen ei välttämättä ole mahdollisuutta. Jatkuva taloudellisen tilanteen tiukkuus on henkisesti raskasta, varsinkin jos velkaa ei voi lyhentää, jolloin korkojen vuoksi kokonaisvelka kasvaa jatkuvasti.

Opinnäytetyön aihepiiriä tutkiessa minulla heräsi kysymys siitä, mikä on ihmisarvoinen taloudellinen liikkumavara kuukaudessa. Kuka on oikeutettu määrittelemään siitä, millä rahalla ihmisen tulisi pärjätä jokapäiväisessä elämässä. Velkaongelmaisten tilanne tuntuu toivotonmalta silloin, kun heillä ei ole mahdollisuutta saada apua miltään taholta. Esimerkiksi toimeentulotukea haettaessa velkoihin menevää rahaa ei ole mahdollisuutta ottaa huomioon, joten lähtökohtaisesti heidän taloudellista tilannetta arvioitaessa ollaan mielestäni haastavassa tilanteessa. Uskon, että köyhyydessä eläminen altistaa syrjäytymisen mahdollisuudelle - joutuuhan rahanpuutteen takia jäämään silloin monesta pois.

Toisaalta olen miettinyt myös sitä, kenen vastuulla velkaantuminen ja siitä seuraava köyhyys on. Mikä vastuu on velan ottajalla, velan antajalla tai yhteiskunnalla? Kuluttajaliiton (2012) mukaan velkaantuminen on yleensä aina velan ottajan omaa toimintaa, mutta toisaalta taas Rantalan ja Tarkkalan (2009, 3, 10) mukaan velkaantumisen taustalla voi olla muun muassa perustietojen puutetta taloudenhallinnan perusteista, yleistä elämänhallinnan puutetta tai mielenterveysongelmia. Onko esimerkiksi ihminen, joka on sairastunut mielenterveysongelmiin, täysin vastuussa omasta velkaantumisestaan sairastumisen aikana? Kukaan tuskin omasta tahdostaan on sairastunut mielenterveysongelmiin ja ne voivat aiheuttaa vakaviakin elämänhallinnan ongelmia sairastuneen elämässä. Kuitenkin sairastumisen aikana tapahtunut velkaantuminen voi johtaa henkilön elämän vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen. Jos ajattelen velkaantumisongelmaa ja siitä usein seuraavaa köyhyyttä yhteiskunnallisella tasolla, uskon, että siitä aiheutuu myös yhteiskunnalle ongelmia. Luultavasti ne näkyvät jollakin tasolla, kuten terveys- ja sosiaalipalvelujen alueella. Mielestäni tässä asiassa ei voida kiistää hyvinvoin-

nin merkitystä yhteiskunnallisella tasolla, joten yhteiskunnalla tulisi olla myös jonkinlainen vastuu velkaongelmien järjestelyssä.

Pikavippeihin ja muihin kulutusluottoihin tutustuessani olen yllättynyt siitä, kuinka helppoa niiden saanti on ja miten paljon ne kuitenkin aiheuttavat taloudellisia sekä sosiaalisia ongelmia. Näillä velkaantuminen on todella helppoa, mutta takaisinmaksu on tehty haastavaksi suurten korkojen ja muiden kulujen vuoksi. Pikavippejä tarjoavia yrityksiä on erittäin paljon, ja niiden toiminnan valvominen tuntuu olevan vielä liian vähäistä. Kulutusluottojen ja pikavippien määrä on ollut jo monta vuotta kasvussa, mikä herättää kysymyksen, että mihin suuntaan velkaantuminen on menossa ja mitä se aiheuttaa?

Mielestäni näissä tapauksissa luotonantajalla tulisi olla jonkinlainen vastuu siitä, mitä yritystoiminnan harjoittaminen aiheuttaa. Aiheeseen tutustuttua olen ajatellut sitä, että kenen kustannuksella esimerkiksi pikavippi-yritysten yrittäjät rikastuvat? Pikavippejä ottavat useimmiten pienituloiset ja he ovat usein vaikeuksissa takaisinmaksun kanssa, jolloin he joutuvat maksamaan suuria korkoja pikavippi-yritykselle. Tällöin mielestäni tilanne on se, että yrityksen saama hyöty otetusta luotosta on mahdollisimman suuri, kun taas luoton ottajan taloudellinen tilanne syvenee entisestään.

Vain osa Suomen kunnista tarjoaa sosiaalisen luoton mahdollisuutta asukkailleen. Mielestäni sosiaalisen luoton tarjoaminen olisi saatava lakisääteiseksi koko Suomen alueelle, koska tällä hetkellä kansalaiset ovat mielestäni eriarvoisessa asemassa, kun sitä ei ole joka paikassa mahdollista saada. Pienituloisuutta ja vähävaraisuutta esiintyy jollakin tasolla joka puolella maata ja minulle herää kysymys, millä perusteella osa ihmisistä on oikeutettu mahdollisuuteen saada sosiaalista luottoa, kun kaikilla sitä ei ole.

Mietin myös sitä, kuinka paljon sosiaalinen luototus yksistään pystyy vastaamaan pienituloisten ja vähävaraisten henkilöiden sekä perheiden taloudellisiin tarpeisiin. Puolet kaikista vuonna 2011 sosiaalisesta luotosta kielteisen päätöksen saaneet olivat hakeneet luottoa 10 000 euroa, mikä on suurin summa, jota voi edes hakea. Onko hakijoiden velkojen määrä niin suuri, että sosiaalinen luototus ei voi auttaa vai haetaanko luottoa vain mahdollisimman suurta määrää, koska ei tiedetä kaikkien velkojen summaa yhteensä. Vai pitäisikö sosiaalisen luoton ylärajaa mahdollisesti nostaa, jotta niin moni ei karsiutuisi avun piiristä sen takia?

Luulen, että monikaan ei ole tietoinen siitä, mikä on sosiaalinen luototus ja miten sekä kuka sitä voi saada. Olen miettinyt sitä, että onko sosiaalisen luototuksen tarkoituksena tavoittaa mahdollisimman monia ihmisiä vai onko se edes välttämätöntä? On selvää, että jokaisessa kunnassa on oma rahasto sosiaalisen luoton määrärahoille ja resurssien puitteissa ei välttämättä ole mahdollisuus auttaa kaikkia, mikäli hakijoiden määrä yhtäkkiä merkittävästi lisää-

tyy. Uskon kuitenkin, että sosiaalista luottoa pitäisi markkinoida enemmän, jotta sen piiriin saataisiin enemmän avun tarpeessa olevia ihmisiä. Ehkä tällä tavalla kunta voisi vähentää ongelmien kasautumista jollain muulla toiminta-alueella ja samalla edesauttaa ongelmien selviämistä jo aikaisemmassa vaiheessa.

Lähteet

- Forssen Katja, Roivainen Irene, Ylinen Satu & Heinonen Jari, 2012. Alkusanat teoksessa Forssen Katja, Roivainen Irene, Ylinen Satu & Heinonen Jari, Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011.
- Hirsjärvi Sirkka, Remes Päivi & Sajavaara, 2004. Tutki ja kirjoita. Tammi 2004.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena, 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki 2000.
- Iivari Juhani & Heinonen Markku, 1997. Velkajärjestely vai sovittelu? Ylivelkaantuneiden selviytyminen eri järjestelmissä - eräitä keskeisiä erottelevia piirteitä. Stakes, tutkimuksia 81. Saarijärvi 1997.
- Iivari Juhani & Mälkiä Sami, 1999. "Mitäs luulet motivaatiosta tehdä töitä?" Haastattelututkimus velkajärjestelystä karsiutuvista ja hylätyistä. Stakes, Raportteja 233. Helsinki 1999.
- Iivari Juhani, Piirainen Keijo & Siltaniemi Aki, 2000. Sosiaalinen luototus - toteutus ja ratkaisut. Sosiaalisen luototuksen evaluaatiotutkimuksen raportti 1. Stakes, Raportteja 258, Helsinki 2000.
- Iivari Juhani, Piirainen Keijo & Siltaniemi Aki, 2000. Sosiaalinen luototus - vaikuttavuus- ja kokonaisarviointi. Sosiaalisen luototuksen evaluaatiotutkimuksen raportti 2. Helsinki 2000.
- Järveläinen Petri & Mäkinen Virpi, 2007. Suomalaisen hyvinvoinnin köyhyys ja rikkaus. Teoksessa Saari Juho & Yeung Anne Birgitta (Toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki 2007.
- Kaartinen Risto & Lähteenmaa Jaana, 2006. Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- Kangas Olli & Ritakallio Veli-Matti, 1996. Eri menetelmät - eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa Kangas Olli & Ritakallio Veli-Matti (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki 1996.
- Kangas Olli & Ritakallio Veli-Matti, 2005. Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Juho Saari (toim.): Köyhyysspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Helsinki: Sosiaali- ja terveys- turvan keskusliitto. Helsinki 2005.
- Kangas Olli & Ritakallio Veli-Matti 2008. Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa.
- Niemi Riikka, 2006. Kuka pelkää kotiäitiä? Teoksessa Helne Tuula & Laatu Markku (Toim.) Vääräkirja. Vammala 2006.
- Rantala Kati & Tarkkala Heta, 2008. Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 90. Helsinki 2008.
- Saari Juho, 2005. Köyhyysspolitiikka. Teoksessa Juho Saari (Toim.) Köyhyysspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Helsinki: Sosiaali- ja terveys- turvan keskusliitto. Helsinki 2005.
- Opas luototuksen käynnistäjälle, sosiaalinen luototus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita. 2003: 6. Helsinki: Edita prima oy
- Tuomi Jouni, 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä 2007.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli, 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä 2002.

Uusitalo Hannu, Köyhyys ja tulonjako. Teoksessa Heikkilä Matti & Karjalainen Jouko (Toim.), Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros, Helsinki 2000.

Painamattomat lähteet:

Finanssialan keskusliitto, kulutusluottoselvitys. Viitattu 27.11.12
<http://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Sivut/kulutusluottoselvitys.aspx>

Hallitusohjelma, 2011. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta. Valtioneuvoston internet-sivut. Viitattu 22.11.12
<http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/hallitusneuvottelut-2011/neuvottelutulos/fi.pdf>

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen, 2002. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 20.10.12
http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf

Kuluttajaliitto 2012, mitä velka on? Viitattu 12.11.12
http://www.kuluttajaliitto.fi/teemat/kuluttajan_talous/raha-asiat_ja_niiden_hoito/mita_velka_on

Laki sosiaalisesta luototuksesta, 2012. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 10.10.12.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021133>

Perustuslaki 19 §, Oikeus sosiaaliturvaan, 2012. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 19.12.12
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/haku/?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki+19&h=Hae+%E2%80%BA>

Luotonen Pirkko-Liisa, 2012. Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikön esimies. Henkilökohtainen tiedonanto. Vantaan sosiaalisen luototuksen yksikkö, 26.11.12

Moisio Pasi, 2008. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Absoluuttinen ja suhteellinen köyhyys. Viitattu 25.11.12
<http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/69616D6B-BC2A-4885-8B94-1703B70CE30C/0/066moisio.pdf>

Riihelä Marja, 2009. Tuloerojen kehitys Suomessa 1966-2007. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Verotyöryhmän kokous 9.9.2009. Viitattu 21.11.12
http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/05_muita_hankkeita/012_veroryhma/06_esitysaineisto/Tuloerojen_kehitys_Suomessa_1966-2007_Riihela_090909_esitys.pdf

Suomen Asiakastieto Oy, maksuhäiriötilasto. Tuoreita tilastoja. Viitattu 15.11.12
<http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/tilastot/>

Suomen kansallinen toimintasuunnitelma 2009. Sosiaali- ja terveysministeriö. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010. Kansallinen toimeenpanoryhmä. Viitattu 21.11.12
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=336356&name=DLFE-9225.pdf

Tilastokeskus, kotitalouksien kulutus. Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulot ja kulutus [verkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 20.11.12
http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_tulot.html#tulonsaajat

Tilastokeskus, luottokanta. Suomen virallinen tilasto (SVT): Luottokanta [verkojulkaisu]. 2. vuosineljännes 2012, Liitekuvio 2. Pienlainayritysten uudet luotot sekä luottokanta vuosina

2008-2012 . Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 27.11.2012.

http://tilastokeskus.fi/til/lkan/2012/02/lkan_2012_02_2012-09-14_kuv_002_fi.html

Tilastokeskus, toimeentulovaikeudet. Suomen virallinen tilasto (SVT): Rahoitustilinpito [verkkojulkaisu]. Toimeentulovaikeudet. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.10.12.

http://www.stat.fi/til/tjt/2010/01/tjt_2010_01_2011-12-29_kat_002_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].

ISSN=1795-8121. Pienituloisuus 2010, 3. Pienituloisuus henkilön kotitalouden elinvaiheen mukaan . Helsinki: Tilastokeskus Viitattu: 18.12.2012.

http://www.stat.fi/til/tjt/2010/02/tjt_2010_02_2012-01-25_kat_003_fi.html

Tilastokeskus, velkaantumistilasto, 2011. Suomen virallinen tilasto (SVT): Rahoitustilinpito [verkkojulkaisu]. Kotitalouksien velkaantumisaste 1977-2011. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 30.10.2012.

http://www.stat.fi/til/rtp/2011/rtp_2011_2012-07-12_kuv_005_fi.html

Tilastokeskus, ulosottoesteiden määrä. Suomen virallinen tilasto (SVT): Luottokanta [verkkojulkaisu]. Ulosottoasiat. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 27.11.12.

<http://www.stat.fi/til/uloa/index.html>

Toimeentulotuki. Toimeentulotukimenot 2009. THL, Tilastot, Helsinki. Viitattu 21.11.12

<http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Sosiaalipalvelut/Toimeentulotuki/toitunmenotilasto.htm>

Valkama Elisa & Muttilainen Vesa, 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvitys: Maksuvaikeudet pikaluottomarkkinoilla. Tutkimustiedonantoja 86, 2008. Viitattu 27.11.12

<http://www.optula.om.fi/1224166670030>

Kuviot

Kuvio 1: Kotitalouksien velkaantuneisuus Suomessa vuosina 1975 - 2011 (Tilastokeskus 2012, kotitalouksien velkaantumistilasto).	14
Kuvio 2: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, sukupuolijakauma.	33
Kuvio 3: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, ikäjakauma.	33
Kuvio 4: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, haetun luoton määrä.	34
Kuvio 5: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, haetun luoton kohde.	35
Kuvio 6: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, päätöksen hylkäysperuste.	35
Kuvio 7: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, ulosottovelan määrä.	36
Kuvio 8: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, elämäntilanne.	37
Kuvio 9: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, kotitaloustyypit.	37
Kuvio 10: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, koulutustaso.	38
Kuvio 11: Sosiaalinen luototus, Vantaa. Sosiaalisen luoton kielteisen päätöksen saaneet Vantaalla vuonna 2011, nettotulot.	39

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Teema 1, Taustatiedot

- ikä
- siviilisääty ja lapset
- asumismuoto

Teema 2, Sosiaalinen luototus

- Mikä/mitkä asiat saivat sinut hakemaan sosiaalista luototusta?
- Milloin olet saanut kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta?

Teema 3, Kielteinen päätös

- Mistä kielteinen päätös johtui? Mikä oli kielteisen päätöksen perustelu?
- Miksi et oman käsityksesi mukaan saanut sosiaalista luototusta, vaan sait kielteisen päätöksen?
- Miten kielteinen päätös vaikutti elämäsi?

Teema 4, Jälkitilanne

- Miten elämäntilanteesi on muuttunut sen jälkeen, kun sait kielteisen päätöksen?
- Miten taloudellinen tilanteesi muuttui, vai muuttuiko, päätöksen jälkeen?
- Ohjattiinko sinua muiden palvelujen piiriin? Minne?
- Saitko apua jostain muualta? Mistä?
- Onko taloudellinen tilanteesi helpottanut? Jos, niin miten?
- Mitkä asiat ovat edistäneet taloudellisen tilanteen helpottumista?
- Minkälainen rahatilanteesi on tällä hetkellä?

Teema 5, Tulevaisuus

- Millaisena näet tulevaisuuden?
- Miten olet ajatellut ratkaista taloudellisen ongelman, vai oletko ajatellut sitä?

Liite 2: Saatekirje asiakkaalle

Hei,

Opiskelen sosiaalialaa Laurean Tikkurilassa, ja teen opinnäytetyötä sosiaalisesta luototuksesta. Olen kiinnostunut työssäni siitä, miten ne vantaalaiset, jotka eivät ole saaneet sosiaalista luottoa, ovat selvinneet siitä taloudellisesta tilanteesta, johon sosiaalista luottoa on haettu. Lähestyn kirjeellä kaikkia vuonna 2011 kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta saaneita. Olen saanut tiedon, että myös Sinä olet saanut kielteisen päätöksen.

Kerään kokemuksia yksilöhaastatteluilla. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista, eikä velvoita sinua mihinkään. Keskustelut käydään täysin luottamuksellisesti ja tuotettua materiaalia käytetään vain tutkimuskäyttöön opinnäytetyössä. Haastattelut järjestetään kesän aikana.

Opinnäytetyössäni julkaisen kirjallisessa muodossa haastatteluissa esiin nousseita asioita. En julkaise haastateltavien nimiä tai muita henkilökohtaisia tietoja, joten haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille työssäni. Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti.

Voit ilmoittautua haastatteluun lähettämällä oheisen lomakkeen minulle takaisin mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään xx.xx.xxxx mennessä. Postimaksu on maksettu ja osoite valmiina vastauskuoressa.

Voit ilmoittautua myös lähettämällä sähköpostia osoitteeseen outi.makela@laurea.fi. Ilmoita yhteydenotossa sähköpostiosoitteesi tai puhelinnumerosi, josta sinut tavoittaa, jotta voimme sopia mahdollisesta haastatteluajasta.

Mikäli en saa sähköpostitse ja kirjeitse riittävästi haastateltavia, alan soitella kielteisen päätöksen saaneille asiakkaille satunnaisesti kesäkuun alun aikana.

Mikäli sinulla on kysyttävää, vastaan mielelläni. Toivon, että saan haastatella sinua.

Terveisin,

Outi Mäkelä

outi.makela@laurea.fi

Liite 3: Asiakkaan vastaus kirjeeseen

Hei,

Olen saanut kirjeen haastatteluun osallistumisesta, joka koskee sosiaalista luottoa.

Haastateltavan on hyvä tietää seuraavat haastattelua koskevat asiat.

- Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eikä velvoita haastateltavaa mihinkään. Haastateltavalla on myös mahdollisuus jättää haastattelu kesken.
- Haastattelussa keskustelu käydään täysin luottamuksellisesti.
- Tuotettua materiaalia käytetään vain tutkimuskäyttöön opinnäytetyössä
- Haastateltavien nimiä tai mitään muita henkilökohtaisia tietoja, joista haastateltava voidaan tunnistaa, ei julkaista missään. Haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille opinnäytetyössä.
- Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti.

Olen lukenut edellä mainitut asiat ja suostun osallistumaan Outi Mäkelän haastattelututkimukseen.

Minut tavoittaa puhelinnumerosta/sähköpostista

Nimi

Puhelinnumero

Sähköpostiosoite

Liite 4: Suostumus haastatteluun

Haastattelu vantaalaisille, jotka ovat saaneet kielteisen päätöksen sosiaalisesta luototuksesta vuonna 2011

Haastateltavan on hyvä tietää seuraavat haastattelua koskevat asiat.

- Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eikä velvoita haastateltavaa mihinkään. Haastateltavalla on myös mahdollisuus jättää haastattelu kesken.
- Haastattelussa keskustelu käydään täysin luottamuksellisesti.
- Tuotettua materiaalia käytetään vain tutkimuskäyttöön opinnäytetyössä
- Haastateltavien nimiä tai mitään muita henkilökohtaisia tietoja, joista haastateltava voidaan tunnistaa, ei julkaista missään. Haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille opinnäytetyössä.
- Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti.

Haastattelu nauhoitetaan, jotta haastattelun purkaminen olisi sujuvampaa. Purkamisvaiheessa kaikki haastateltavan tunnistetiedot poistetaan ja haastattelunauhut hävitetään.

Vantaalla

Haastateltava antaa luvan haastatteluun ja nauhurin käyttöön.

Haastattelija sitoutuu siihen, että keskustelu on luottamuksellista. Haastattelija on vaitiolovelvollinen toimiessaan opinnäytetyössään.

Liite 5: Tutkimuslupa

VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 64 /2012 1 (3)

Dno SOSTER 3087/2012/092

Sosiaali- ja terveystoimi/Perhepalvelut
Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen

14.6.2012

Tutkimusluvan myöntäminen/Kielteinen päätös sosiaalisesta luototuksesta-miten elämä jatkuu?/Outi Mäkelä

Tutkimuslupahakemus liittyy Laurea ammattikorkeakoululle tehtävään ammatilliseen opinnäytetyöhön.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten vantaalaiset sosiaalisen luototuksen v. 2011 kielteisen päätöksen saaneet asiakkaat ovat selvinneet taloudellisesti vaikeasta tilanteestaan.

Tutkimuksen ohjaajana toimii sosiaalisen luototuksen esimies Pirkko-Liisa Luotonen.

Sosiaalisen luototuksen toiminnan ajalta ei ole aiemmin tehty suorita tutkimuksia miten ne asiakkaat ovat selvinneet taloudellisesti, jotka eivät ole saaneet sosiaalista luototusta. Tällä tutkimuksella on tarkoituksena tavoittaa ne asiakkaat, joista ei jälkeen päin saada mitään tietoja, koska luottoa ei ole myönnetty ja asiakkuutta sosiaalisen luototuksen yksikössä ei ole.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa tehdään kielteisen päätöksen saaneista asiakkaista kuvaus, johon tulee tietoa mm. kielteisen päätöksen syystä, sukupuolesta, iästä, ammatista ja koulutuksesta.

Toisessa osassa syvennyttään yksilöhaastatteluihin. Tältä osin tutkimus on kvalitatiivinen ja se toteutetaan puolistrukturoituna teemahaastatteluna.

Aikuissosiaalityön palvelupäällikkö puoltaa tutkimusluvan myöntämistä.

Päätös:

Myönnän luvan Outi Mäkelälle tutkimuksen suorittamiseen tutkimuslupahakemuslomakkeen mukaisin tiedoin.

Täytäntöönpano: - Outi Mäkelä
- Pirkko-Liisa Luotonen
- sosiaali- ja terveyslautakunta

Päiväys Vantaa 14.6.2012

Allekirjoitus

Nimen selvennys

Maritta Pesonen

Virka-asema

Perhepalvelujen johtaja

Oikaisuvaatimusosoitus

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.